

LeKsikoN

multiKULTuralnosti

Izdavač:

Centar za interkulturnu komunikaciju, Petrovaradin

Za izdavača:

Aleksandra Đurić Bosnić

Uredila:

Aleksandra Đurić Bosnić

Autori odrednica:

Dr Dragana V. Todoreskov

Dr Aleksandra Đurić Milovanović

Ma Aleksandra Kolaković

Dizajn i priprema:

Dunja Šašić

Lektura i korektura:

Jelena Bosnić

Štampa:

„Tuli“, Vršac

Tiraž: 500

Decembar, 2014.

Projekat podržao:

Sekretarijat za obrazovanje,
upravu i nacionalne zajednice APV

Predgovor

Multikulturalnost je, nesumnjivo, činjenica savremenog sveta. Svega desetak država se danas mogu smatrati monokulturalnim i u njima živi samo 0,5% svetskog stanovništva. Podatak da se u svetu koristi preko 6.500 različitih jezika, a da su ljudi koji njima govore (bez obzira na veličinu ovih jezičkih grupa) građani nešto manje od 200 država, snažno ilustruje ovu dramatičnu kulturnu i etničku kompleksnost.

Vojvodina je, takođe, izrazito multietnička i multikulturalna zajednica. Prema popisu iz 2011. godine, građani su se samoidentifikovali u okviru dvadeset i jedne nacije. Pored toga, specifičnost Vojvodine ogleda se i u visoko institucionalizovanoj zaštiti manjinskih zajednica. Od Drugog svetskog rata pa do danas raste broj ustanova kojima je cilj očuvanje kulture i identiteta nacionalnih zajednica. Obrazovanje, informisanje i kultura su oblasti u kojim su manjinska prava najviše razvijena. U Vojvodini je u službenoj upotrebi šest jezika, a nacionalni saveti i zavodi za kulturu pojedinih nacionalnih zajednica su tela, koja, svakako, predstavljaju korak više u ostvarivanju manjinskih prava.

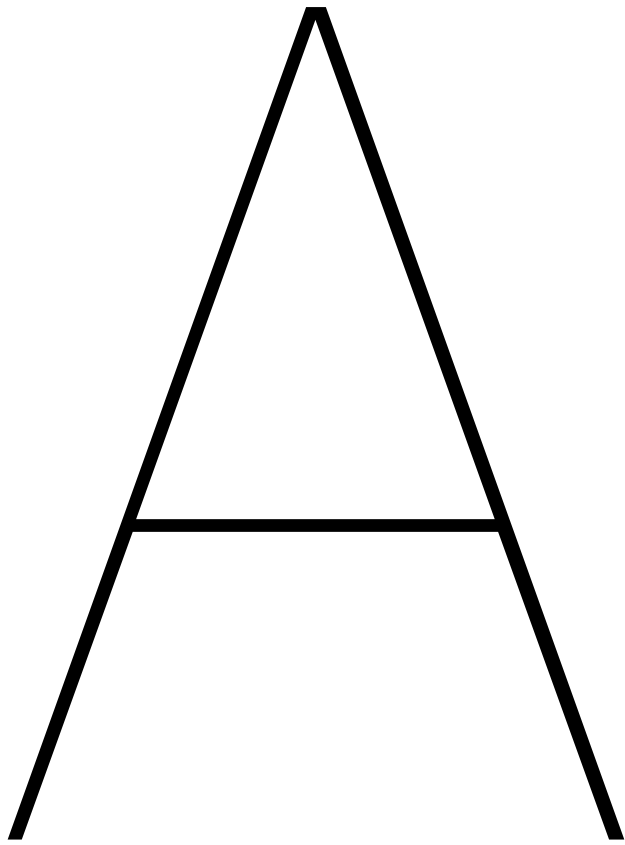
Multikulturalnost i multietničnost, dakle, više nisu novost. Niti sami po sebi predstavljaju prednost, niti poseban hendikep. Ili, drugačije rečeno, mogu biti i prednost, ali i ozbiljan izvor problema. Sve zavisi od toga na koji način društveni akteri doživljavaju kompleksnost i različitost koja ih okružuje.

Jer, dok s jedne strane imamo bogatstvo različitosti, s druge strane je sve prisutnija (samo)getoizacija; s jedne strane imamo šest službenih jezika, a s druge strane, činjenicu da se, osim u specijalizovanim TV emisijama „manjinskih“ redakcija, ti jezici se jedva čuju u javnom prostoru... Tendencija da se multikulturalnost doživljava na površan, „folklorni“ način, takođe je prisutna. Odsustvo kompleksnijeg razumevanja multikulturalnosti vidljivo je u različitim društvenim nivoima. Posebno, po našem mišljenju, među mlađom populacijom, koja je posebno sklona pojednostavljenom, binarnom šematizmu („mi“ – „oni“, „naši“ – „njihovi“).

Cilj ovog projekta je da se mladima srednjoškolskog uzrasta (15 – 19 godina), u formi leksikona, na stručan ali istovremeno i popularan način, predstavje osnovni pojmovi multikulturalnosti iz sociološkog, antropološkog, pravnog, politološkog i kulturološkog ugla. Leksikon je takođe namenjen i srednjoškolskim profesorima i NVO aktivistima, kao neka vrsta „podsetnika“ za predavanja, radionice ili debate...

Aleksandra Đurić Bosnić

À à Ä ä

Autonomija

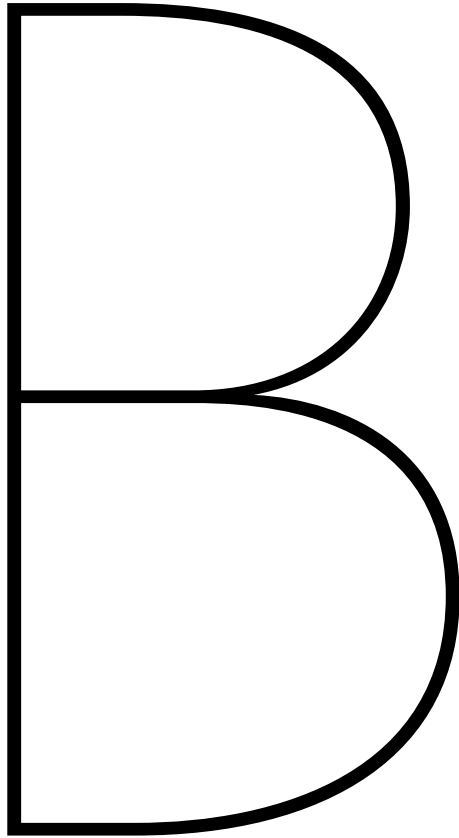
Potiče od grčkih reči *αὐτο* (auto) = sam i *νομος* (nomos) = zakon tj. samozakonje. Podrazumeva pravo da određene teritorije ili socijalne grupe, zbog svoje posebnosti, imaju prava da same donose određene zakone ili druga pravna akta. Autonomija počiva na ideji da država ne mora neposredno da uređuje sve pravno važne odnose. Uslovi za uspostavljanje autonomije kreću se od geografskih - posebnog položaja područja, etničke strukture i karakteristika (kulture, vere, jezika, istorije, tradicije), pa do posebnih ekonomskih i političkih specifičnosti.

Autonomija može biti politička, etnička, teritorijalna, kulturna, ekonomska i funkcionalna i/ili verska. U političkoj autonomiji, reč je o samostalnom upravljanju u okviru jedne države (samozakonodavstvo, samouprava, politička nezavisnost, samostalnost). Teritorijalna autonomija predstavlja posebni status jednog dela teritorije neke države u odnosu na ostatak te iste države. Kulturna autonomija podrazumeva pravo narodnosti ili etničke grupe, koje su manjina u višenacionalnoj državi ili etnički i jezički ne pripadaju vladajućoj naciji, da razvijaju svoj jezik i svoju kulturu u okviru ustanova koje sami osnivaju i kojima sami upravljaju. Ekonomska autonomija je oblik autonomije (najčešće autonomije regiona) u oblasti privrede. U verskom smislu, autonomija podrazumeva samostalnost određene crkve. Funkcionalna autonomija predstavlja pravo institucija u oblasti obrazovanja, zdravstva ili kulture da samostalno organizuju svoju delatnost i finansiranje. U psihologiji, pojam auto-

A

nomija odnosi se na samostalnost i nezavisnost mišljenja i delovanja individue u odnosu na autoritete i socijalnu sredinu. Institucionalna autonomija podrazumeva pravo pojedinih institucija (škola, bolnica, univerziteta i sl.) da uživaju samostalnost u osnivanju, radu, upravljanju i finansiranju svojih aktivnosti.

Б
β δ Б
b

Bačka

Geografski region u Vojvodini. Deo Bačke pripada i Mađarskoj, odnosno mađarskoj županiji Bač-Kiškun (mađ. Bács-Kiskun). Tragovi prvih naselja na teritoriji Bačke potiču iz kamenog doba, a nalazila su se uz obalu Dunava i Tise. Tragovi iz bronzanog doba svedoče o pristustvu brojnih naroda: Kelta, Rimljana, Huna, Slovena, Germana i Avara. U 9. veku, Bačkom je vladao bugarski vojvoda Salan, sa prestonicom u Titelu. Nakon zauzimanja panonskog basena od strane Mađara, stanovnici Bačke bili su Mađari, Pečenezi i drugi. Doseljavanje Srba je počelo, u većoj meri, u 15. veku za vreme vladavine kralja Sigmunda. Godine 1526. Bačka je bila teritorija nezavisne države, kojom je vladao samozvani srpski car, Jovan Nenad. Prestonica njegove države bila je Subotica. Posle pada Budima i Segedina (1542), Bačka dolazi pod tursku vlast, a na teritoriji Bačke se uspostavlja Segedinski sandžak, podređen Budimskom pašaluku. Bačka je bila podeljena u 6 nahija: bajska, subotička, segedinska, somborska, bačka i titelska. Nakon toga, za vreme Habzburške vladavine, Bačka je bila podeljena na civilni deo – Bačku i Bodrošku županiju i vojni deo – Vojnu granicu. Srbi su činili većinu u naseljima Bačke do početka 19. veka, kada počinje intenzivnija kolonizacija Mađara, Nemaca, Slovaka, Rusina, što će u izmeniti etničku sliku ovog regiona. Kao i Banat i Srem, Bačka postaje deo Srpske Vojvodine, a kasnije i Vojvodstva Srbije i Tamiškog Banata. Od 1918. godine, Bačka postaje deo Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca (Kraljevine Jugoslavije),

a od 1945. godine, deo je Autonomne Pokrajine Vojvodine. Na prostoru Vojvodine, Bačka je administrativno podeljena na Južnobački, Severnobački i Zapadnobački okrug, dok su veći gradovi: Novi Sad, Subotica, Sombor, Bačka Palanka, Vrbas, Bečej, Senta. Srbi čine većinsku etničku zajednicu, zatim Mađari, Bunjevci, Hrvati, Slovaci, Rusini.

Balkanizacija

Balkanizacija je geopolitički termin koji se često koristi da bi se označila specifična rascepanost ili izrazita usitnjenost teritorija u organizacionom ili društvenom smislu. Koristi se da bi se opisao proces fragmentacije ili podele na regije u okviru jedne države ili u okviru manjih regiona, a koji prate konflikti i međusobna neprijateljstva. Termin je nastao krajem Prvog svetskog rata (1914–1918) kako bi se opisala politička i etnička rascepanost na području Balkana, nakon raspada Osmanlijskog carstva i Habzburške monarhije. Carstva su nestala, ali je pojam opstao i koristio se i tokom dvadesetog veka, najčešće sa ciljem negativnog predstavljanja odnosa u nekom regionu. Danas se termin balkanizacija upotrebljava i kao pežorativni izraz kojim se označava podela teritorija jedne složene države na manje države (etnički homogene entitete) u kojima su novonastale države u

komplikovanim odnosima i sukobima. Odnosi se i na stanje rascepanosti, zaoštrenosti odnosa i sukoba interesa u jednom regionu sa nesigurnim ishodom i nemogućnošću pronalaska sporazumnog rešenja u vezi spornih pitanja. Generalno, termin balkanizacija se koristi da bi se opisali procesi raspada i deljanja i ne odnosi se samo na političke aspekte.

Banat

Takođe, geografski region u Vojvodini. Ali ne samo u Vojvodini. Banat se prostire i na teritorije Mađarske (vrlo mali deo), Rumunije (najveći deo) i Srbije. Na teritoriji Vojvodine, Banat je administrativno podeljen na okruge: Severnobanatski, Srednjobanatski i Južnobanatski. Najveći grad srpskog dela Banata je Zrenjanin, zatim slede Pančevo, Kikinda i Vršac. Istorija Banata bila je veoma dinamična. U 2. veku, Banat je bio deo rimske provincije Dakije. Sloveni se na prostoru Banata prvi put pominju u 4. veku. Retki historiografski izvori, kao što je mađarska hronika Gesta Hungarorum, navode da je u devetom veku Banatom vladao bugarski vojvoda Glad, koji je bio vazal bugarskog cara Simeona. Osnivanjem mađarske kraljevine, Banat oko 1028. godine, potpada pod mađarsku vlast sve do 1552. godine, kada ga Turci osvajaju. Banat je pod Turcima nazvan Temišvarski vilajat i kao

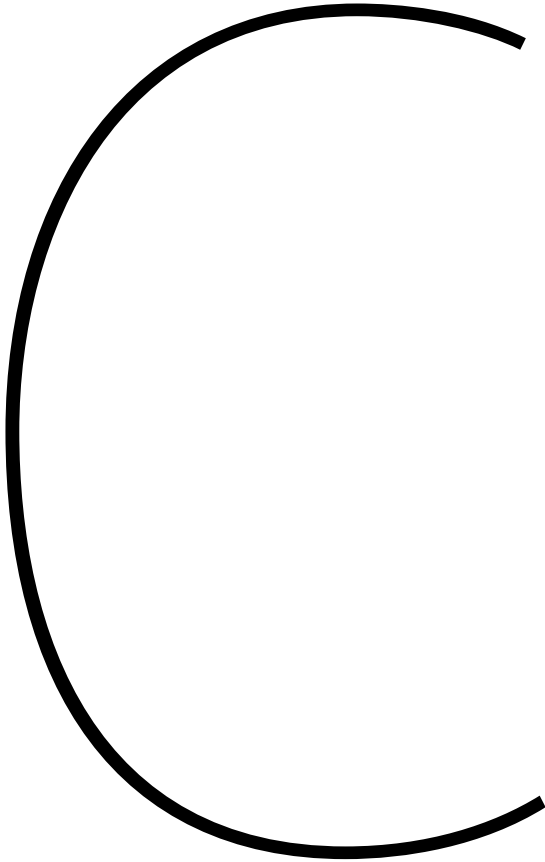
trakav je postojao sve do 1717. godine. Srbi su u Banatu (u gradu Vršcu) podigli ustanak protiv Turaka (1594), pod vođstvom vladike Teodora. Ustanak je ugušen, pa će tek Požarevačkim mirom (1718) Banat biti u potpunosti oslobođen od Turaka i doći pod austrijsku vlast, ovog puta uređen kao vojnička provincija Tamiški Banat. U Banatu, dominantna etnička zajednica bili su Srbi, ali je tokom 18. i 19. veka austrijska vlast sprovela masovnu kolonizaciju Nemaca i drugih etničkih grupa - Mađara, Rusina, Rumuna, Slovaka. Tokom 1848–1849. godine, zapadni deo Banata bio je u sastavu Srpske Vojvodine, autonomnog regiona u okviru Austrijskog carstva, a od 1849. delovi Banata postaju deo nove pokrajine, nazvane Vojvodstvo Srbije i Tamiški Banat. Glavni grad ove pokrajine bio je Temišvar. Godine 1918. u Banatu je proglašena Banatska republika sa sedištem u Temišvaru, ali je ona trajala vrlo kratko. Završetkom Prvog svetskog rata, „Trijanonskim ugovorom“ sklopljenim u Versaju, teritorija Banata podeljena je između Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (kasnije Kraljevine Jugoslavije), Kraljevine Rumunije i Kraljevine Mađarske. Nakon Drugog svetskog rata 1945. godine, Banat postaje sastavni deo Autonomne pokrajine Vojvodine, podeljen na severnobanatski, južnobanatski, srednjobanatski i okrug teritorije grada Beograda (opština Palilula). U ovom etnički i konfesionalnom raznolikom regionu, danas žive Srbi, Rumuni, Slovaci, Mađari, Česi, Bugari, Hrvati, Makedonci, odnosno pripadnici pravoslavne, grko-katoličke, katoličke, protestantske, muslimanske veroispovesti.

Bunjevci

Nacionalna zajednica u Vojvodini, koja pretežno živi u Bačkoj i u manjem broju u Banatu. Prema popisu iz 2011. godine 16.706 ljudi izjasnilo se kao Bunjevci. Najveći broj Bunjevaca živi u opštinama Subotica, Sombor, Bačka Topola i Novi Sad. Naselja sa značajnim brojem bunjevačkog stanovništva su: Ljutovo, Bikovo, Gornji Tavankut, Donji Tavankut, Đuriđin, Mala Bosna, Stari Žednik, Bajmok (opština Subotica). U istorijskim izvorima Bunjencima se naziva slovenska grupa koja je živela u planinskim predelima zapadne Hercegovine i kontinentalne Dalmacije. O poreklu imena Bunjevaca postoji nekoliko teorija, među kojima je najzastupljenija ona da njihovo ime potiče od reke Bune, u čijoj su neposrednoj blizini živeli. Druga teorija je da su ime dobili po kamenim kućama – *bunjama*, u kojima su živeli. Kako su Bunjevci bili pretežno stočari, stalno su se kretali u potrazi za boljim uslovima života. Tako su još u 17. i 18. veku naselili prostore današnje severne Vojvodine, tačnije Suboticu, Sombor i Bajmok sa okolinom. Iako su vremenom, kao i druge etničke grupe, pretrpeli procese asimilacije sa većinskim stanovništvom, Bunjevci su očuvali svoju zajednicu negujući katoličku religiju i specifičan govor – što-kavsko-ikavsko narečje. Katolička crkva je za bunjevačku zajednicu oduvek bila važan faktor zajedništva. Mnogi današnji običaji Bunjevaca vezani su za verske svetkovine: uskršnji običaji, Duhovi, zahvale Bogu za uspešnu žetvu – Dužijanca, pojedinačne slave svetaca – imendani, božićni i drugi običaji. U muzičkoj tradiciji Bunjevaca,

B

tambura je najzastupljeniji instrument, na kojoj se izvode: bunjevačko momačko kolo, veliko i malo bunjevačko kolo, devojačko, babačko, tandrčak itd.

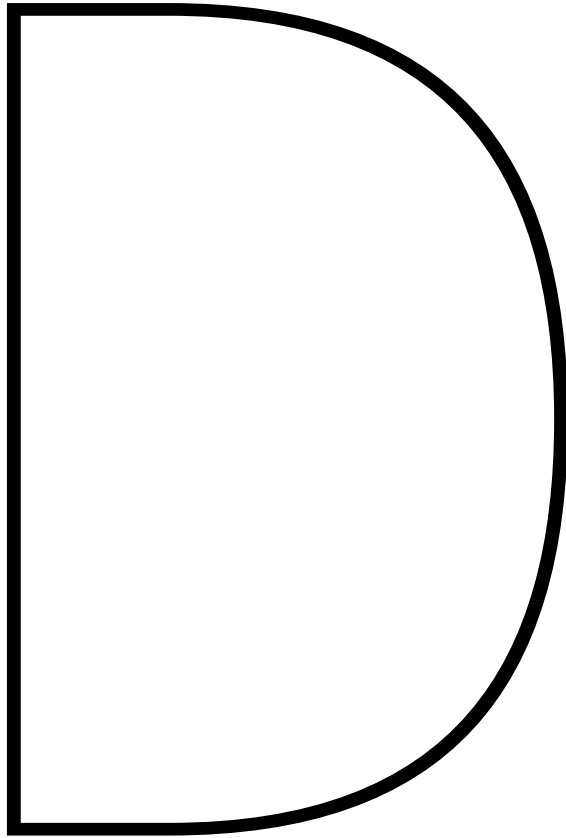
Ĉ ĉ

Civilno društvo

Kao sinonim koristi se i izraz građansko društvo. U najširem smislu pod civilnim društvom se podrazumevaju građanske i socijalne organizacije formirane izvan državnih struktura, koje, istovremeno, nemaju primarni ekonomski interes. Cilj im je promovisanje i ostvarivanje opštih interesa i vrednosti, u oblastima kojima se država ne bavi, ili se ne bavi u dovoljnoj meri. Civilno društvo predstavlja građane koji su aktivni u javnoj sferi. Društveno delovanje, koje stvara civilno društvo je javno delovanje u korist opštih interesa. Civilno društvo je posrednik između društva, kao sfere privatnog i države, kao sfere javnog, a osnovni cilj je izgradnja demokratskog, modernog društva. S druge strane, nepostojanje civilnog društva ozbiljnoi dovodi u pitanje funkcionisanje demokratske države i stvara autoritarnu i nedemokratsku atmosferu. Pojam civilnog društva podrazumeva razvijanje tolerancije, odnosno, prihvatanje drugih i različitih kao ravnopravnih i slobodnih članova zajednice. Oblici organizovanja civilnog društva su: nevladine organizacije, udruženja građana, sindikati, dobrotvorne organizacije, grupe samopomoći, društveni pokreti i sl. U užem smislu pod ovim pojmom uglavnom se podrazumevaju nevladine organizacije. Suštinu delovanja nevladinih organizacija čini povezivanje pojedinaca bez posredovanja ili kontrole države, radi ostvarivanja nekog zajedničkog cilja. Nevladine organizacije su neprofitne, imaju status pravnog lica, nepartijskog su karaktera i zasnovane su na dobrovoljnom radu i ulaganju sredstava svojih aktivista.

Nevladine organizacije mogu služiti svim članovima društva (fondacije, humanitarne i dobrotvorne organizacije, savetodavne organizacije) ili samo članovima određenih društvenih grupa (profesionalna udruženja, klubovi, komore, političke partije, savezi). Nevladine organizacije mogu biti korisna alternativa u rešavanju mnogobrojnih problema koje državni organi i institucije ne uspevaju da reše ili ne rešavaju na zadovoljavajući način. Bave se ljudskim pravima, zaštitom okoline (ekologijom) i sličnim temama. Pokretanjem pomenutih tema i konkretnih akcija, nevladine organizacije mogu, u izvesnoj meri, da kontrolišu državnu vlast i ukazuju na probleme u društvu koje je potrebno rešiti.

đ
g đ
d

Demografija

Društvena nauka o stanovništvu. Istražuje i proučava zakonitosti u biološkom i migratornom kretanju stanovništva, promene u demografskim strukturama (biološkim, socio-ekonomskim i intelektualnim), kao i kretanja stanovništva prouzrokovana društvenim i ekonomskim faktorima. Kao interdisciplinarna nauka, povezana je sa matematikom, statistikom, ekonomijom, sociologijom, medicinom, psihologijom, antropologijom i biologijom. Kao metod rada koristi popis stanovništva koji se vrši svakih deset godina. U Vojvodini se popis stanovništva sa pregledom etničkih zajednica vrši od 1900. godine. Poslednji popis stanovništva u Srbiji bio je 2011. godine. Prema tom popisu u Vojvodini je 2011. godine živelo 1.931.809 stanovnika, od toga: 1.289.635 Srba (63,8%), 251.136 Mađara (13,0%), 47.033 Hrvata (2,4%), 42.391 Roma (2,2%), 50.321 Slovaka (2,6%), 25.410 Rumuna (1,3 %), 22.141 Crnogoraca (1,1%), 13.928 Rusina (0,7%), 10.392 Makedonaca (0,5%), 3.272 Nemaca (0,2%), te pripadnici ostalih zajednica (Albanci, Aškalijski, Bugari, Bunjevci, Bošnjaci, Goranci, Slovenci, Ukrajinci, Šokci, Vlasi i dr.). U Vojvodini je registrovano ukupno 29 nacionalnih zajednica.

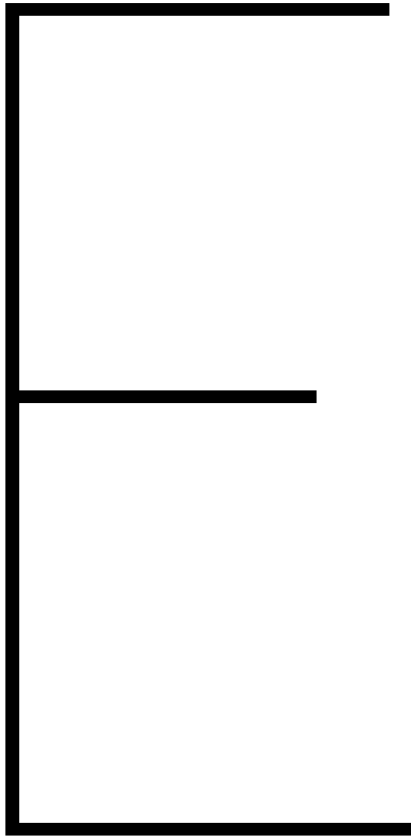
Demografska analiza stanovništva Vojvodine pokazuje koliko je ovo područje multietničko i multikonfesionalno. Kada je reč o dominantnim religijama, pravoslavnu veru ispoveda 1.357.137 (70,25%) stanovnika Vojvodine, katoličku 336.691 (17,43%), protestantsku 64.029 (3,31%) i islamsku 14.206 (0,74%).

Demokratija

Reč je izvedena od grčkih reči demos (*демос*) = narod i kratein (*κράτειν*) = vladati, tj. vladavina naroda, a nastala je sredinom 5 veka p.n.e. i označavala je politički sistem u nekim grčkim gradovima-državama (Atina). Moderno shvatanje demokratije nastalo je na osnovu nasleđa antike, teorija društvenog ugovora, kao i učenja prosvetitelja. Sjedinjene Američke Države su prva, moderna demokratska država. U svom čuvenom govoru u Getizburgu, 1863. godine, tadašnji američki predsednik Linkoln je možda najbolje izrazio duh demokratske vladavine rekavši da je "demokratija vladavina naroda, od naroda, za narod". Demokratija, kao politički pojam, je sistem vladavine koji se realizuje kroz predstavnička tela i kroz glasanje za predstavnike naroda koji će vladati u njegovo ime. Ovim je demokratija politički sistem koji obezbeđuje kontrolu onih koji vladaju od strane onih u čije ime vladaju. Kao kulturni sistem demokratija pretpostavlja značajan stepen autonomije (samoodredjenja društvenih institucija) i podrazumeva splet društvenih uslova i institucija čiji je cilj da obezbede ravnopravan položaj svih članova društva, u pogledu svih materijalnih dobara i uslova za život, razvoj i sreću pojedinca. Danas postoji podela na direktnu (neposrednu) i reprezentativnu (predstavničku) demokratiju. U direktnoj demokratiji svi građani aktivno učestvuju u procesu donošenja političkih odluka. U predstavničkoj demokratiji građani na izborima biraju svoje predstavnike u parlamentu koji potom donose odluke u njihovo ime. Većina savremenih

demokratija je predstavnička – demokratska republika. Da bi se državni sistem mogao nazvati demokratskim svaki građanin mora imati ista prava i slobode (pravna i politička jednakost, pravo glasa, sloboda političkog udruživanja, okupljanja izražavanja i dr). Karakteristike demokratije su: vladavina naroda, individualna sloboda, odgovornost pojedinca, jednakost pred zakonom...

É é È è È è È è È è

Evropa

Jedan od sedam kontinenata, zauzima oko 10.390.000 km² ili 2% površine planete Zemlje i na njemu živi oko 710.000.000 stanovnika, što je oko 11% svetskog stanovništva. Ime Evropa mitološkog je porekla - Evropu, kćer feničanskog kralja Agenora i sestru Kadmovu, ukrao je vrhovni bog Zevs (prethodno se pretvorivši u bika), i na svojim leđima odneo na Krit, gde mu je postala žena i rodila Minosa, Sarpedona i Radamantisa. Fizički i geološki, Evropa je potkontinent ili veliko poluostrvo koje čine zapadni deo Evroazije, a više je kulturno i politički, nego geografski odvojena od Azije. Granice Evrope određuju Atlantski okean na zapadu, Severni ledeni okean na severu, Sredozemno more na jugu i Kavkaz, Kumo-manička udolina i Crno more na jugo-istoku, dok istočne granice nisu jasno određene već se tradicionalno uzima podela duž planine i reke Ural i Kaspijskog jezera. Evropa se tradicionalno deli na pet geografsko-kulturnih područja: Istočna, Zapadna, Srednja, Severna i Južna. Većina evropskih jezika ima zajednički koren u indoevropskoj jezičkoj porodici, čiji su najveći ogranaci slovenski (ruski, srpski, poljski, češki i dr), germanški (engleski, nemački, holandski i dr) i romanski jezici (francuski, španski, italijanski i dr). Postoje još keltski (delovi Velike Britanije i Irske, Bretanja u Francuskoj) i baltički jezici (litvanski i letonski), kao i jezici koji potiču iz paleobalkanskog jezičkog areala (grčki i albanski), kao i delom indo-iranski (romski), ugro-finski ogranak uralške jezičke porodice (mađarski i finski), kao i u manjoj

meri baskijski jezik, afroazijska grupa (malteški), altajska grupa (turski) i kavkaski (čečenski). Procenjuje se da je hrišćanstvo na području cele Evrope najveća religijska grupa. Oko 76,2% populacije (72% u okviru Evropske unije) su hrišćani, potom oko 5% stanovništva (a 7% u okviru Evropske unije) pripadaju islamu i 0,3% ispoveda judaizam. Najveća denominacija hrišćanstva u Evropi jeste rimokatolička, oko 46% ukupnog stanovništva Evrope su pripadnici rimokatoličke vere, dok pravoslavni ima 35%. U okviru Evropske unije, rimokatolici čine 48% ukupnog stanovništva, protestanti 12%, pravoslavni 8% i vernici ostalih manjih hrišćanskih denominacija sa 4%. Evropa uglavnom ima umerenu klimu i ravnomerno raspoređena četiri godišnja doba, a zapadni i severni deo kontinenta greje Golfska struja. Najduža reka Evrope je Volga, a najviši vrh Elbrus na Kavkazu.

Evropska Unija

Međuvladina i nadnacionalna unija (zajednica) 28 država, sa jedinstvenim tržištem stvorenim sistemom zakona koji se primenjuju u svim državama-članicama. Vodi poreklo od Evropske zajednice za uglj i čelik (1951) i Evropske ekonomske zajednice osnovane Rimskim ugovorom, 1957 od strane šest evropskih država (Francuska, Italija, Zapadna Nemačka, Belgija, Luksemburg, Holan-

dija). Pod imenom Evropska Unija formirana je Ugovorom o Evropskoj uniji – Maastritskim ugovorom iz 1992. godine. Evropska Unija je definisana kao federacija u monetarnim odnosima, poljoprivredi, trgovini i zaštiti životne sredine; konfederacija u socijalnoj i ekonomskoj politici, zaštiti potrošača i unutrašnjoj politici i kao međunarodna organizacija u spoljnoj politici. Kontrola pasoša na graničnim prelazima država-članica ukinuta je Šengenskim sporazumom. Od 2002. godine uvedena je zajednička valuta evro. Lisabonskim sporazumom iz 2007. godine predviđena je izmena sporazuma kako bi se korigovale političko-pravne strukture Evropske Unije. Sa skoro 500 miliona stanovnika Evropska Unija imala je 2007. godine 31% udela u svetskom nominalnom bruto domaćem proizvodu. Evropska Unija predstavlja svoje članice u Svetskoj trgovinskoj organizaciji, posmatrač je na samitima Grupe 8 i Ujedinjenih nacija, 21 država članica Evropske unije su i članice NATO pakta. Institucije Evropske Unije su: Evropska komisija (sedište u Briselu), Evropski parlament (smešten u Strazburu), Savet Evropske unije (sedište u Briselu), Evropski savet, Evropski sud pravde (smešten u Luksemburgu) i Evropska centralna banka (smeštena u Frankfurtu). Evropski savet se obično sastaje četiri puta godišnje i njega čini jedan predstavnik po državi (šef države ili šef vlade), predsednik Evropskog saveta kao i predsednik Evropske komisije. Evropski savet rešava sporove između država članica i institucija Evropske Unije, traži načine za prevazilaženje političkih kriza i neslaganja. Građani Evropske unije svoje predstavnike u Evropskom parlamentu biraju svakih

5 godina, a oni se organizuju po političkim grupama, a ne po pripadnosti nekoj od država. Evropski parlament i Savet Evropske Unije zajedno usvajaju zakone u skoro svim oblastima, uključujući i budžet Evropske unije. Kao dan Evrope proslavlja se 9. maj, a zajednička himna svih država članica je Betovenova Oda radosti.

Ekumenizam

Pokret koji teži ujedinjenju svih hrišćanskih konfesija. Reč ekumenizam potiče od grčke reči *oikoumene* koja znači „nastanjeni svet“. Ekumenizam, odnosno ekumenski pokret, nastao je u 19. veku unutar protestantskih crkava. Počeci ekumenskog pokreta vezuju se za 1805. godinu, kada je baptistički misionar Vilijem Keri predložio osnivanje „opšteg udruženja svih hrišćanskih veroispovesti“. Kako je, kao misionar, često putovao u Afriku, uvideo je slabosti hrišćanstva usled brojnih unutrašnjih podela. Različite protestantske crkve koje su imale misionarsku delatnost, počele su da osnivaju manja hrišćanska udruženja koja su predstavljala preteču ekumenskog pokreta. Hrišćanska udruženja bila su među-konfesionalnog karaktera, a među njima su se izdvajala „Jevanđelska alijansa“ (1864) i „Univerzalna federacija hrišćanskih studenata“ (1895). Ekumenski savet osnovan je 1854. godine, a „Svetskom konferencijom misija“

održanoj u Edinburgu 1910. godine, zvanično je počeo sa radom ekumenski pokret. Ekumenski pokret se od samih početaka zalagao za pomirenje, saradnju i jedinstvo hrišćanskih crkava u svetu. Godine 1914. osniva se „Svetska alijansa za unapređenje internacionalnog prijateljstva preko Crkava“, a nešto kasnije i „Internacionalni savet misija“. Ovi ogranci će se ujediniti i stvoriti najznačajnije telo ekumenskog pokreta – Svetski savet crkava (1938). U ekumenizmu, naglasak je na dijalogu među religijama, kao najboljem putu njihovog međusobnog zbližavanja. Savremeno društvo pred crkve i verske zajednice postavlja veliki broj izazova, a verski pluralizam i brojne nove religije koje gotovo svakog dana nastaju, upućuju na neophodnost razumevanja „religijski drugog“. Nakon reformacije, hrišćanstvo je od 17.veka u stalnom procesu fragmentacije, stvaranja ogranaka postojećih hrišćanskih i drugih manjih zajednica. U tom prostoru, ekumenizam, koji se promovise u okviru ekumenskog pokreta, predstavlja važan deo zbližavanja brojnih hrišćanskih tradicija u svetu. I pored teoloških različitosti, u ekumenizmu se naglasak stavlja na zajedničke, hrišćanske, vrednosti. U Srbiji već dvadeset godina postoji veoma aktivna Ekumenska humanitarna organizacija (EHO) sa sedištem u Novom Sadu, čije su aktivnosti usmerene na socijalna pitanja (kao što je smanjenje siromaštva), razvoj međucrkvene saradnje i promociju ljudskih prava. Ekumenska humanitarna organizacija (EHO) nastavlja rad Ekumenske humanitarne službe, osnovane 19. februara 1993. godine na inicijativu Svetskog saveta crkava. Crkve članice Ekumenske humanitarne organizacije

u Srbiji su: Slovačka evangelička A.V. crkva u Srbiji, Hrišćanska reformatska crkva u Srbiji, Evangelička metodistička crkva u Srbiji, Grkokatolička crkva u Vojvodini, Evangelička hrišćanska crkva u Srbiji.

Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima

Usvojena u Savetu Evrope 25. juna 1992. godine, predstavlja vredan doprinos zaštiti regionalnih i manjinskih jezika u Evropi i očuvanju kulturnog nasleđa različitih etničkih grupa. Nacrt Povelje, izrađen na Konferenciji lokalnih i regionalnih vlasti Evrope, usvojen je 25. juna 1992. godine kao konvencija od strane Komiteta ministara Saveta Evrope. Otvorena je za potpisivanje u Strazburu 5. novembra, 1992. godine, a na snagu je stupila 1. marta 1998. godine. Povelju je ratifikovalo 25 država (Jermenija, Austrija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Kipar, Republika Češka, Danska, Finska, Nemačka, Mađarska, Lihtenštajn, Luksemburg, Crna Gora, Holandija, Norveška, Poljska, Rumunija, Srbija, Slovačka, Slovenija, Španija, Švedska, Švajcarska, Ukrajina i Velika Britanija). Cilj Povelje je promovisanje očuvanja ugroženih jezika, kao važnog aspekta evropskog kulturnog nasleđa. U povelji je predložen niz mera kojima bi se olakšala i

ohrabrila upotreba regionalnih i manjinskih jezika, ona se zalaže za upotrebu tih jezika u zvaničnoj administraciji, školama, medijima, ekonomskom i kulturnom životu. Kako je definisano Poveljom, regionalni ili manjinski jezici su jezici koji se tradicionalno upotrebljavaju na određenoj teritoriji jedne države, od strane državljana te države, a koji čine brojčano manju grupu od ostatka stanovništva te iste države; oni su različiti od zvaničnog jezika i ne uključuju dijalekte zvaničnog jezika te države ili jezike radnika migranata. Na taj način, priznavanje regionalnih i manjinskih jezika Evropskom poveljom, kao važan činilac kulturnog bogatstva savremenog društva, utiče i na opstanak tzv. malih jezika i jezičku vitalnost evropskih društava.

Etničke grupe

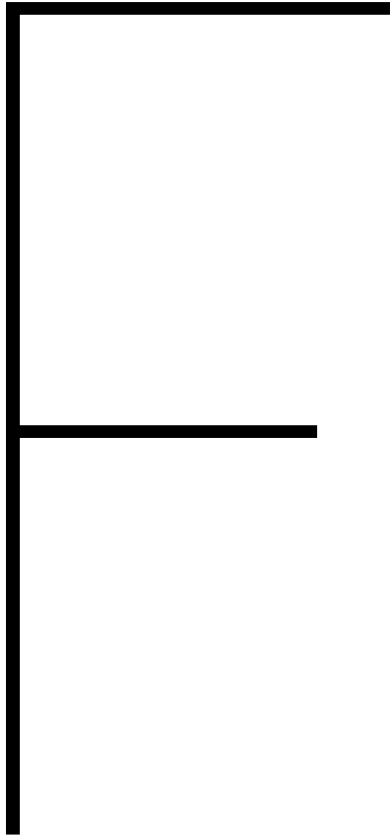
Pojam etnička grupa u uskoj je vezi sa etničkim identitetom i etničkom pripadnošću (etnicitetom). Potiče od grčke reči *ethnos* - narod, izvedena je iz reči *ethnikos* koja je prvobitno značila pagane. U engleskom jeziku se u tom značenju koristila od sredine 14. pa do 19. veka. Smatra se da je reč *ethnics* prvi upotrebio američki sociolog Dejvid Risman 1953. godine. Tako će šezdesetih godina 20. veka, pojmovi etničke grupe i etnicitet postati veoma zastupljeni u istraživanjima antropologa i sociologa.

Etnicitet je važan koncept po kojemu se ljudi mogu identifikovati kao pripadnici neke veće grupe, odnosno zajednice, koju povezuju zajedničko poreklo, jezik, kultura i religija. Etničke grupe, za razliku od nacija, nemaju svoj teritorijalni i politički suverenitet. Glavne karakteristike jedne etničke grupe su: kolektivno vlastito ime, mit o zajedničkim precima, zajednička istorijska sećanja, jedan ili više elemenata zajedničke kulture, povezanost sa određenom „domovinom“, osećaj solidarnosti kod značajnih delova populacije. U istraživanjima etničkih grupa razvijane su različite teorije i pristupi, među kojima su najzastupljeniji: primordijalizam, esencijalizam, perenijalizam i konstruktivizam. Prema primordijalističkom tumačenju, etničke grupe imaju istorijske korene u dalekoj prošlosti i predstavljaju primordijalne (iskonske) grupe, povezane srodstvom i biološkim karakteristikama. Esencijalistički pristup podrazumeva da etnička grupa pretvodi bilo kojem drugom obliku socijalne interakcije i da predstavlja osnovnu činjenicu ljudskog postojanja. Perenijalistički pristup vidi nacije i etničke zajednice kao u osnovi isti fenomen. Prema ovom pristupu, nacije, kao vrsta društvene i političke organizacije, predstavljaju jedan od drevnih ili perenijalnih (višegodišnjih, konstantnih) fenomena. Konstruktivizam odbacuje pojam etniciteta kao osnovu ljudskog postojanja. On smatra da su etničke grupe samo proizvodi ljudske, socijalne, interakcije. Tako shvaćene etničke grupe su društveno uslovljene.

Evropska Okvirna konvencija o zaštiti manjina

Predstavlja prvi sveobuhvatni međunarodni ugovor i prvi obavezujući međunarodni instrument posvećen zaštiti manjina i manjinskih prava. Okvirna konvencija usvojena je od strane Komiteta ministara Saveta Evrope 1994. godine, a stupila je na snagu 1998. godine. Konvencija se zalaže za obezbeđivanje jednakosti pripadnika nacionalnih manjina u oblasti kulture, ekonomije i političkog života. Odredbe konvencije uključuju širok spektar pitanja koja se odnose na manjine: nediskriminaciju, promociju jednakosti, pravo na obrazovanje na maternjem jeziku, očuvanje i razvoj kulture, religije, jezika i tradicije, slobodu izražavanja mišljenja, okupljanja i dr. Okvirnu konvenciju ratifikovalo je 39 država: Albanija, Jermenija, Austrija, Azerbejdžan, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Kipar, Češka Republika, Danska, Estonija, Finska, Nemačka, Gruzija, Mađarska, Irska, Italija, Latvija, Lihtenštajn, Litvanija, Malta, Moldavija, Crna Gora, Holandija, Norveška, Poljska, Portugalija, Rumunija, Rusija, San Marino, Srbija, Slovačka, Slovenija, Španija, Švedska, Švajcarska, Makedonija, Ukrajina i Velika Britanija. Belgija i Grčka. Island i Luksemburg su je potpisale, ali je nikada nisu ratifikovale, dok je Andora, Francuska, Monako i Turska nikada nisu ni potpisale.

φ ^f
 ϕ ^f **F**
f

Folklor

Zajednički naziv za različite aspekte kulturne tradicije: književnosti, muzike, plesa, dramskog i likovnog stvaranja. Sve specifične osobine nekog naroda i kraja kao što su ljudska psiha, podneblje, prirodni fenomeni, govor, ritam, pesme i plesovi sadržane su u folkloru. Folklor je važan činilac u očuvanju nacionalnog identiteta etničkih grupa, jer čuva u sebi sve osobenosti muzičkog, likovnog i drugih ostvarenja karakterističnih za datu grupu. Tako npr. bunjevačke, rumunske, mađarske i dr. narodne pesme čuvaju u sebi izvornost svojih jezika i govora; stariji stil dvoglasnog pevanja, koji se u narodu naziva „na glas“ može se čuti kod Crnogoraca ili doseljenika iz Bosne i Hercegovine koji su nastanjeni u Vojvodini kako u periodu između dva svetska rata tako i u kolonizacijama nakon II svetskog rata ili nakon građanskog rata na prostoru SFRJ. Niz instrumenata (tamburica, gajde, harmonika) u upotrebi je kod većeg broja nacionalnih zajednica (Srba, Mađara, Rroma, Bunjevaca i dr.), dok je za određene narode karakterističan određeni instrument: npr. za Crnogorce gusle, za Mađare, Rumune i Slovačke cimbalo, za Rumune i Mađare taragot i dr. Citra je karakteristična za mađarsku nacionalnu zajednicu. Vic kao oblik usmene književnosti oslikava posebnosti (ali često i predrasude i stereotipe) o predstavnicima određenih nacionalnih (Mađar, Crnogorac, Rom i dr.) ili regionalnih – (Lala, Vojvođanin), Bosanac (stanovnik BiH) – zajednica. Folklor omogućava tešnje povezivanje određenog naroda sa njegovom matičnom zemljom ili sa

predstavnicima iste nacionalne grupe nastanjenih u drugim zemljama (npr. romska muzika, koja povezuje sve Rome bez obzira na to gde su nastanjeni). Važnu ulogu u negovanju folklora imaju festivali narodnog stvaralaštva i različite smotre folklora, koji doprinose očuvanju specifičnosti nacionalnih zajednica u Vojvodini i, samim tim, predstavljaju turističku posebnost ovog regiona. U popularnoj upotrebi, folklor označava i aspekte koji se u primenjenim oblicima pojavljuju u gradskoj kulturi, tj. izvedbi scenski adaptiranih pesama i plesova, izrađenih rukotvorina itd. Nauka koja proučava pojam folklora naziva se folkloristika, a datira iz predromantizma i romantizma. U suštini, umetnost bilo kojeg vremena ne može se zamisliti bez folklornih elemenata. Takođe, vrhunska ostvarenja u različitim umetnostima zasnivaju se često na elementima folklora: usmenih predanja, narodnih pesama i igara, likovne umetnosti.

Fundamentalizam

Potiče od latinske reči *fundamentum* što znači osnova i odnosi se na način mišljenja u kome se određena načela smatraju za suštinske istine, koje imaju nepromenljiv i neprikosnoven karakter. Fundamentalizam izražava isključivu odanost načelima, koja se često manifestuje ozbiljnošću i vatrenom podržavanju neke doktrine. Po-

jam se najčešće dovodi u vezu sa religijama, odnosno doslovnom istinom svetih spisa (verski fundamentalizam), ali fundamentalizam se pojavljuje i u političkim doktrinama. Verski fundamentalizam posmatra sve aspekte javnog i privatnog života kao sekundarne u odnosu na objavljene verske doktrine i očekuje da se politički i društveni život organizuju na osnovu onoga što se smatra istinskim verskim načelima (doslovna istina svetih spisa). Prva upotreba termina fundamentalizam vezuje se za kraj 19. i početak 20. veka. Oblici verskog fundamentalizma (hrišćanski, jevrejski, hinduistički, islamski) postoje u svim delovima sveta. Fundamentalistički pokret označava povratak temeljnim načelima religije, a verski fundamentalizam označava i antimodernizacijske pokrete u raznim religijama. Fundamentalisti nisu samo usmereni protiv drugih religija, već i protiv modernizovanih verzija svoje religije. Fundamentalizam nastoji da uveri ljude u apsolutni autoritet, bez kritičkog propitivanja, suprotstavlja se svakoj tradiciji koja ugrožava njegov autoritet, napada liberalizam i propagira „sveti rat“ kao borbu za više ciljeve. Fundamentalisti veruju da imaju višu misiju na zemlji, da štite autentičnu verziju svoje religije i u tom smislu propagiraju i osnovna načela života i spasenja. Termin fundamentalizam se, otud, često koristi i pejorativno da bi označio nefleksibilnost, dogmatizam i autoritarizam, kao i nekritičko mišljenje bez provere.

G

G, g
G, g
G, g
G, g

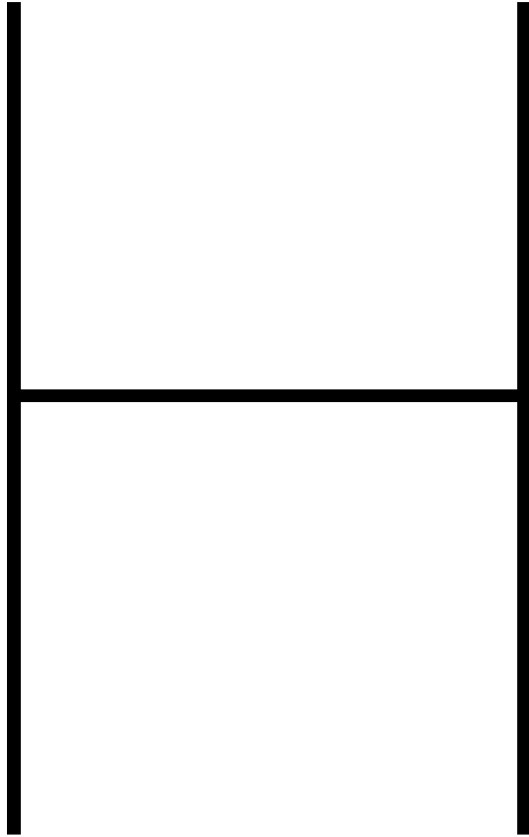
Globalizacija

Pojam označava promene u više aspekata društva na svetskom nivou, a počeo je da se koristi u drugoj polovini osamdesetih godina dvadesetog veka. Termin globalizacija prvi put je 1983. godine upotrebio profesor Teodor Levit (Theodore Levitt) sa *Harvardske škole za biznis* kako bi opisao uspostavljanje finansijskog tržišta na planetarnom nivou. Kasnije se značenje termina proširilo i na delovanje multinacionalnih kompanija. Ubrzo su počeli i da se uočavaju pozitivni i negativni efekti globalizacije. Pojam globalizacija se pre svega odnosi na promene u društvima, kulturi i svetskoj ekonomiji koje dovode do porasta međunarodne povezanosti i razmene u oblasti finansija, trgovine, kulture i ideja. Ipak, najčešće se promene posmatraju sa gledišta ekonomije, pri čemu se uočava liberalizacija trgovine. Međunarodna ekonomska institucija Međunarodni monetarni fond (MMF) globalizaciju definiše kao „rastuću međusobnu ekonomsku zavisnost svih svetskih zemalja, koju je stvorilo povećanje i raznovrsnost broja međunarodnih transakcija robe i usluga, kao i razmena kapitala, te ubrzana i generalizovana tehnološka razmena”. Globalizacija se definiše i kao proces ekonomskog, političkog, socijalnog i kulturnog delovanja na nadnacionalnom nivou koji menja dotadašnje političke, socijalne i kulturne odnose. Ekonomska globalizacija ima četiri oblika: slobodna trgovina, protok ljudi (migracija), protok kapitala i tehnologija. Tehnološki (informatički i komunikacijski) i naučni razvoj najviše utiču na procese globalizacije. Proces globalizacije do-

G

vodi do niza promena: nova podela rada, nejednakost u blagostanju, ali i zaštita integriteta čoveka, ljudska prava dobijaju globalni karakter, ukidaju se nacionalne barijere. Dolazi do međunarodnog širenja trgovine, jačanja moći multinacionalnih korporacija, a globalizacija utiče na kvalitet života, razvoj globalnih telekomunikacija, kulturu (veća razmena kulturnih sadržaja, širenje multikulturalizma i lakši pristup kulturnim raznolikostima), kao i sve procese života i rada savremenog čoveka. Globalizacija je svakako najznačajniji proces sadašnje etape u razvoju međunarodnih političkih i ekonomskih odnosa.

\hat{h} $\#$
 h x
 h

Hrvati u Vojvodini

Nacionalna zajednica u Vojvodini, koja prema Popisu iz 2011. godine broji 47.033 ljudi. Hrvati žive u severnoj i zapadnoj Bačkoj, u opštinama Sonta, Apatin, Bereg, Monoštor, i u naseljima Hrtkovci i Nikinci u Sremu. Manji broj Hrvata živi u Banatu, u Opovu i Starčevu. Doseljeni su pre 230 godina radi jačanja granice s Turskim Carstvom, njih oko 4000, uglavnom iz središnje Slavonije. U Bačkoj žive Hrvati koje su vlasti doselile za vreme kolonizacije Vojvodine, kao i Hrvati koji su došli u Vojvodinu unutrašnjim migracijama za vreme Austro-Ugarske i, kasnije, Jugoslavije. Kolonizacijom 1945–1948. godine, doseljeno je oko 4000 Hrvata iz Dalmacije, sa područja Metkovića, Sinja, Vrljike, Drniša, Benkovca, Splita, Šibenika, Trogira, Zadra. Takođe, doseljavanje je vršeno i iz ostalih delova Hrvatske, uglavnom Gorskog Kotara i iz Bosne i Hercegovine. Dalmatinski Hrvati su uglavnom naseljavani u Stanišiću i Riđicu, u manjem broju u Sivcu, Gudurici i u većim vojvođanskim gradovima. Kulturni život Hrvata vezuje se za poznate manifestacije u Vojvodini Dužijanica, Grožđebal i Veliko prelo. Manifestaciju *Šokačko veče*, organizuje kulturno-prosvetna zajednica Hrvata *Šokadija* iz Sonte. Od 1996. godine u Mirgešu se održava Festival hrvatskog amaterskog teatra. Od štampanih medija na hrvatskom jeziku danas u Vojvodini izlaze: *Hrvatska riječ*, *Zvonik*, *Glas ravnice*... Jedna od najznačajnijih ustanova kulture je Matica hrvatska, osnovana 1998. godine, sa sedištem u Subotici. Matica hrvatska okuplja pripadnike hrvatske zajednice radi očuvanja njihove tradicije i kulturnog identiteta na prostoru Vojvodine.

\hat{i} \ddot{i} \mathcal{U}^i
 I

Interkulturalnost

Pojam koji podrazumeva odnos, razmenu i skup dinamičkih tokova različitih kultura. Međutim, dok multikulturalnost označava postojanje više kultura na istom prostoru, interkulturalnost naglašava odnos među kulturama i neophodnost međusobne interakcije. Interkulturalnost podrazumeva suočavanje s problemima koji se javljaju u odnosima između nosioca različitih kultura, njihovo prihvatanje i poštovanje. Prefiks *inter* ne znači jednostavno prisustvo ili suživot, slučajno mešanje kultura, niti zamenu jednog oblika mišljenja drugim, već mogućnost upoređivanja različitih mišljenja, ideja i kultura na jednom prostoru. Interkulturalizam podstiče na razmišljanje o razlikama etničke, kulturne, religiozne i dr. prirode, o borbi protiv predrasuda, o mirnom suživotu među narodima, pojedincima ili grupama različitog porekla, o jednakim mogućnostima u obrazovanju ili ispovedanju različitih veroispovesti, ispoljavanju drugačijih mišljenja, stavova, seksualnih orijentacija, pitanja o tzv. *ejdžizmu*, tj. toleranciji prema staroj populaciji. Interkulturalizam putem konkretnih prilika omogućava da se dođe do suočavanja, komunikacije, međusobnog upoznavanja i vrednovanja, razmena vrednosti i modela života te društveno-etičkog poštovanja. Interkulturalno vaspitanje ima za cilj postizanje visokog stepena razumevanja i prihvatanja osoba koje pripadaju drugim kulturama. Dakle, interkulturalizam znači shvatiti drugog i biti u interaktivnom odnosu s njim. Pri tom, shvatiti ne znači akumulirati informacije, govoriti o drugima, već

govoriti sa drugima, slušati i odgovarati. Interkulturalizam treba posmatrati kao fenomen kulturne interakcije i kulturnog dinamizma. U tom procesu, puka tolerancija nije dovoljan poticaj interkulturalnosti. Pasivno prihvatiti ili uočiti postojanje različitog ne obvezuje i na vlastiti odnos prema utvrđenoj različitosti. Interkulturalno vaspitanje obraća se svim ljudima, svakom pojedincu, a ne samo učenicima, studentima ili migrantima. Interkultura znači mogućnost suočavanja ideja, što pretpostavlja promenu u načinu mišljenja, te se kao takva temelji na zamisli boljeg i humanijeg društva i budućnosti u kojem će biti eliminisani rasizam i dominacija čoveka nad čovekom.

Internet

Internet (INTERNational NETwork ili The NET) označava svetski sistem koji se sastoji od ljudi, informacija, računara i telekomunikacionih veza. Pojam podrazumeva mrežu unutar mreže (globalna mreža kompjutera svih tipova i veličina) ili internu konekciju između više računara (svetski sistem umreženih računara). Tehnički, Internet predstavlja globalni informacioni sistem, logički povezan jedinstvenim sistemom adresiranja putem internet protokola (TCP/IP), ili drugih protokola kompatibilnih sa internet protokolom, a koji obezbeđuje ili ko-

risti servise visokog nivoa za ličnu i poslovnu primenu. Začetak stvaranja Interneta vezan je za nastanak ARPANET 1969. godine – mreže računara pod kontrolom Ministarstva odbrane Sjedinjenih Američkih Država. U doba hladnog rata pojavila se potreba za razvijanjem pouzdane informatičke mreže, koja bi bila u stanju da se održi u uslovima delimičnog uništenja mrežne infrastrukture (nuklearni rat). Ideja Interneta je proistekla iz ideje lokalnih kompjuterskih mreža u pojedinačnim kompanijama koje su omogućavale razmenu fajlova i pošte u okviru jedne organizacije. Izdvajanjem vojnog segmenta mreže - MILNet-a (Military Network) i priključivanjem novih akademskih i komercijalnih čvorova, sredinom 80-tih godina 20. veka nastao je Internet. Internet kao proizvod tehnološkog napretka, primenjen je prvo u sferi nauke, vojske i politike, a danas ima široku primenu, što nesumnjivo utiče na društvene i političke procese u društvu. Internet je izmenio način funkcionisanja sistema komunikacije. Svakog dana mreža se širi uključanjem novih kompjutera i mreža. Danas internet jeste internacionalna, globalna mreža informacija (baza podataka). Većina smatra da se celokupno planetarno znanje nalazi na Internetu (informacije, knjige, novine, časopisi, komunikacija). Broj računara na internetu se trenutno procenjuje na oko dve milijarde, a količinu informacija koju ti serveri poseduju je teško proceniti. Pojedinac priključen na Internet može razmenjivati elektronsku poštu, učestvovati u online ili offline diskusijama, preuzimati fajlove, čitati kompleksne ili multimedijalne dokumente. Korišćenje Interneta zasnovano je na slobodnoj

i kooperativnoj osnovi uz obavezu poštovanja tehničkih standarda, a Internet društvo (*Internet Society*, Fairfax, Virginia, USA) je organizacija koja postavlja tehničke standarde, nije vlasnik Interneta, već ostvaruje vezu između oficijalnih ustanova u pojedinim zemljama sa nevladinim institucijama, univerzitetima, kompanijama...

Internacionalizam

U najširem smislu označava pojedince, organizacije, pokrete i ideologije kojima je zajednički stav da se međunarodni odnosi uređuju na načelu sporazumevanja i saradnje različitih suverenih država. Ovim se brišu i prevladavaju barijere između nacija i/ili nacionalnih država. Internacionalizam se može javljati kroz više oblika: liberalni internacionalizam (naglasak je na saradnji i povezanosti pojedinaca), proleterski internacionalizam (naglasak na saradnji društvenih grupa) i dr. Pojam internacionalizma se najčešće vezuje za doktrinu koja se temelji na povezivanju naroda preko nacionalnih granica. Kao ideologija i politička doktrina internacionalizam propagira oblikovanje međunarodnih odnosa putem sporazumevanja, mimo pojedinačnih grupa ili interesa nacije, odnosno povezivanjem naroda. Internacionalizam označava internacionalni (međunarodni) pokret radnika svih zemalja za klasno jedinstvo i solidarnost, odnosno borbu

radnika svih zemalja za bolje uslove života i rada i borbu protiv kapitalizma, uništenje fašizma i imperijalizma. Termin se može odnositi i na osećanje solidarnosti i bratstva svih radnika sveta, zbližavanje svih naroda i stvaranje jednog jedinstvenog društva uređenog po idejama socijalizma. Retko se pod terminim internacionalizam podrazumeva spoljna politika neke države u središtu koje je njena aktivna uloga u svetskim diplomatskim i vojnim poslovima. Postoji i upotreba termina internacionalizam koji označava insistiranje na spoljnoj politici koja je koodirana (sprovođena) kroz međunarodne organizacije. Pristalice internacionalizma su se u prošlosti (kao i danas) suprostavljali svim pokretima i procesima koji bi narušavali jedinstvo i zbližavanje između naroda, kao što su šovinizam, imperijalizam, nacionalna isključivost, militarizam i ratovi.

j Я j

J

Jevreji

Pripadaju grupi semitskih naroda i potiču iz Male Azije. Raseljavanje Jevreja širom sveta počelo je 63. godine pre nove ere dolaskom Rimljana. Jevreji su se podelili na dve velike grupe: Sefarde i Aškenaze. Sefardi su živeli na Iberijskom poluostrvu, dok su Aškenazi (nemački Jevreji) naselili prostore centralne i istočne Evrope. Kako su živeli u različitim geografskim i kulturnim sredinama, ove dve jevrejske grupe, vremenom su počele da se razlikuju i po jeziku. Sefardi su govorili književnim ladino (mešavina hebrejskog i starošpanskog) ili narodnim đudeo-espanjol jezikom, dok su Aškenazi govorili jidiš (mešavina hebrejskog i staronemačkog). Specifičnost Jevreja je njihova religija - judaizam, koji se istovremeno poklapa sa njihovom etničkom pripadnošću. Dakle, Jevrejin je onaj ko prihvata judaizam i živi u skladu sa ovim religijskim pravilima. Jevrejski način života, sistem vrednosti i shvatanja sveta, počiva na svetim knjigama Starog Zaveta (Tori), odnosno Petoknjižju ili Pet knjiga Mojsijevih. Pored Tore, Talmud je za Jevreje imao veliku važnost kao zbornik jevrejskog zakonodavstva, koji sadrži zakonske, moralne i religijske propise. Doseljavanje Jevreja na Balkan datira još iz doba Rimljana. Migracije Jevreja u srednjem veku su svakako ostavile više istorijskih tragova i svedočanstava. Sefardi su tokom 15. veka naselili Balkansko poluostrvo, a nešto kasnije i Aškenazi. Oni su osnivali odvojene opštine u većim ili manjim gradovima, a bavili su se trgovinom i zanatstvom. U periodu Habzburške vlasti, položaj Jevreja bio je loš, sve do dola-

ska cara Josifa II na vlast (1780). Nakon što je Josif II izdao Edikt o toleranciji (1782) koji se odnosio i na versku toleranciju, a zatim i Edikt o školovanju, trgovanju i upotrebi jezika Jevreja, njihov status se u velikoj meri poboljšao. Nakon 1787. godine, Jevrejima je bilo dozvoljeno da se bave zemljoradnjom, da stupaju u vojnu službu i sl. Vremenom su Jevreji formirali manje ili veće jevrejske opštine i nastanili se na prostoru današnje Vojvodine, posebno u Banatu gde je izgrađen i veći broj sinagoga. Na prostoru Vojvodine izgrađeno je, ili je služilo u svrhe sinagoga, oko 80 objekata, u Banatu, je bilo 17 sinagoga, u Velikom Bečkereku, Ečki, Novom Bečeju i Itebeju. Melencima, Beodri, Begejcima. Posle Prvog svetskog rata u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca živelo je oko 65.200 Jevreja. Međuratni period (1919–1939) bio je prosperitetno razdoblje za Jevreje Jugoslavije. Tada je stvaran Saveza jevrejskih veroispovednih opština Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Između dva svetska rata od 1919. do 1941. godine Savez se bavio prvenstveno kulturnim, prosvetnim i verskim radom. Prvo laičko jevrejsko pevačko društvo u Novom Sadu osnovano je 1923. godine. Zvalo se „Hacemer“, i imalo je 36 članova. Jevrejsko pevačko društvo „Hašira“ osnovano je 1935. godine. Osnivači su bili ugledni članovi Jevrejske opštine: Vret-hajm, Česar, Smatana i Kumelberg. Ovaj muški hor od 64 člana uspešno je radio do početka rata 1940. godine. Tokom 20. veka, Jevreji su kao zajednica pretrpeli velike gubitke. Od 82.500 Jevreja u Jugoslaviji 1941, kraj rata je doživelo samo 14.000. Po popisu stanovništva iz 2002.

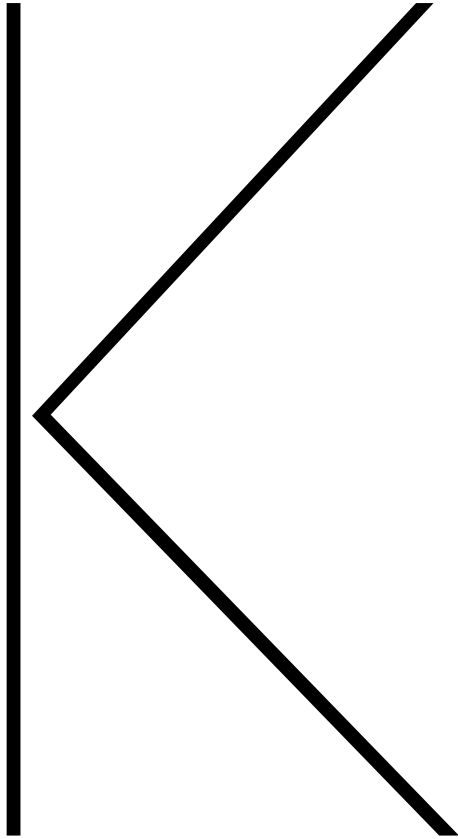
godine, u Srbiji je živelo 1.185 Jevreja. Skoro svi Jevreji u centralnoj Srbiji žive u Beogradu. Četrdeset posto Jevreja u Srbiji živi u Vojvodini, dok se judaizam ubraja u jednu od sedam tradicionalnih verskih zajednica u Srbiji. Većina današnjih Jevreja u Srbiji su sefardskog porekla. U Vojvodini su uglavnom živeli Aškenazi koji su se tokom vekova doselili iz Nemačke, Austrije, Poljske.

Jugoslavija

Pojam se odnosi na tri sukcesivne države u jugoistočnoj Evropi, koje su postojale u periodu od 1929. do 2003. godine. Prva država nastala je osnivanjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1. decembra 1918. godine. Bila je parlamentarna monarhija pod dinastijom Karađorđević, a prvi predsednik Vlade Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca bio je Stojan Protić, potpredsednik Slovenac Anton Korošec, ministar unutrašnjih poslova Svetozar Pribićević i ministar spoljnih poslova Ante Trumbić. Država je bila podeljena na 33 upravne oblasti na čelu kojih je bio župan koga je postavljao kralj, a prvi ustav je donet 1921. godine – Vidovdanski ustav. Od 1929. godine država je preimenovana u Kraljevinu Jugoslaviju. U literaturi se koristi i termin prva Jugoslavija. Kraljevina Jugoslavija je tokom Drugog svetskog rata (1941–1945) bila

okupirana od strane sila Osovine, a 1945. godine kratak vremenski period postojala je Demokratska Federativna Jugoslavija, koja je po uređenju formalno bila monarhija, međutim imala je i značajne elemente uređenja republike. Potom je 29. novembra 1945. godine proglašena Federativna Narodna Republika Jugoslavija. Ova država je bila federacija sa 6 republika (Srbija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Slovenija, Crna Gora i Makedonija) i 2 autonomne pokrajine (Kosovo i Metohija i Vojvodina). Jugoslavijom je vladala centralizovana Komunistička partija Jugoslavije na čelu sa Titom, izvršena je nacionalizacija imovine, a od 1950. godine uvedeno je radničko samoupravljanje. Od 1963. godine ustavnim izmenama zemlja je preimenovana u Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju (SFRJ), a naziva se i drugom Jugoslavijom ili Titovom Jugoslavijom, po doživotnom predsedniku Josipu Brozu Titu. Jugoslavija je bila jedna od osnivača Pokreta nesvrstanih 1961. godine i domaćin prvog sastanka. Druga Jugoslavija se raspala u krvavom građanskom ratu početkom 90-ih godina 20. veka. Srbija i Crna Gora su 27. aprila 1992. godine proglasile Savezu Republiku Jugoslaviju, poznatu i kao treća Jugoslavija. Međutim, procesi dezintegracije nisu zaustavljeni, pa je, donošenjem ustavne povelje državne zajednice Srbija i Crna Gora 3. februara 2003. godine, konačno ukinut naziv Jugoslavija.

К К К
к к к

Katoličanstvo

Ili katolička crkva, jedna je od glavnih hrišćanskih konfesija u svetu. Reč „katolik“ potiče od grčke reči *καθολικός* sa značenjem univerzalan, sveopšti. Katolička crkva je nadnacionalna, sa centrom u Vatikanu, a vrhovni poglavar katoličke crkve je Papa, koji uz pomoć Svete stolice upravlja katoličkim crkvama. Katolička crkva sastoji se od 23 autonomne (*sui iuris*) crkve, a najveća od njih je ona u kojoj je i sam papa, Latinska crkva ili Crkva zapadnog obreda. U katoličanstvu postoji tri vrste hijerarhija: sveštениčka (biskup, prezbiter, đakon), kanonska (papa, ordinarij, dekan, župnik, kapelan) i počasna (kardinal, metropolit, nadbiskup). Izvori učenja katoličke crkve su svetopisamska objava, hršćanska predaja i učenje ekumenskih koncila. Današnji učenje Katoličke crkve definisano je na Dvadeset prvom Ekumenskom saboru. Za izvor svog učenja, katolička crkva uzima Bibliju i crkvenu tradiciju (Sveto predanje). Katolici veruju u Sveto trojstvo, a simbol krsta i raspeća Isusa Hrista predstavljaju glavni simbol vere. Centralni i najznačajniji obred je misa ili bogoslužjenje, koje simbolizuje uspomenu i obnavljanje Večere Gospodnje. Euharistija predstavlja pričest u katoličkoj crkvi i tom prilikom vernici uzimaju vino i beskvasni hleb koji se naziva hostija. Jedan od najvećih praznika u katoličkoj crkvi je Božić, praznik slavljenja Hristovog rođenja (25. decembra). Katoličanstvo je preovlađujuća veroispovest u većem delu Evrope, Latinskoj Americi i Filipinima, kao i velikim dijelovima Sjeverne Amerike, subsaharske Afrike. Procenjuje se da u svetu ima približno 1,2 milijarde katolika. Katolička crkva

u Srbiji ubraja se u tradicionalne verske zajednice i ima preko 400.000 vernika. Najveći broj katolika živi u Vojvodini. Katolička crkva u Srbiji organizovana je kao Međunarodna biskupska konferencija Sv. Ćirila i Metodija, a čine je beogradska nadbiskupija, subotička i zrenjaninska, srijemska biskupija. U Subotici postoji Teološko-katehetski institut od 1993. godine. U Beogradu postoji Katolički medija centar, koji izdaje mesečni list *Blagovest*, u Subotici se objavljuje mesečnih *Zvonik*, dok u Novom Sadu izlazi list na mađarskom jeziku *Duhovni život*. Dobrotvorna delatnost katoličke crkve u Srbiji odvija se u okvirima organizacije Caritas.

Kulturno nasleđe (kulturna baština)

Predstavlja jedinstvenu i nezamenljivu kulturnu vrednost jednog naroda. Ono, s druge strane, jeste produkt višedecenijskog, pa i viševjekovnog procesa nastanka jedne kulture, te direktno ukazuje na društveni ali i celokupni obrazovni, kulturni pa i civilizacijski nivo razvoja. Vrednost kulturnog nasleđa, bilo da je reč o materijalnom ili nematerijalnom, u konstantnom je porastu zbog prirodno uslovljenog vremena trajanja, ali i zbog nestabilnog okruženja u smislu razvoja novih tehnologija i promene stila i načina života. Takođe, važan faktor

u očuvanju kulturnog nasleđa određenih etničkih grupa predstavlja činjenica da je proces asimilacije i izumiranja članova takvih grupa u neprekidnom, zabrinjavajućem porastu. Stoga je briga o očuvanju kulturnog nasleđa u XXI veku ne samo deklarativna obaveza nadležnih institucija već je to moralna uloga celokupnog savremenog društva, koje prepoznajući značaj kulturne baštine stvara uslove za njeno očuvanje i u budućnosti. Očuvanje kulturnog nasleđa manjinskih zajednica specifično je kao i celokupna manjinska problematika. Ono sa jedne strane uživa pažnju države matice, iz koje je zajednica potekla, ukoliko nacija ima matičnu državu, ali uživa i pažnju države u kojoj je to kulturno nasleđe stvarano i u kojoj se ono čuva. Ipak, najvažniju ulogu u očuvanju kulturnog nasleđa jedne manjinske zajednice imaju upravo pripadnici te zajednice, koji sami, iako krhkih kapaciteta, imaju pravo, ali i obavezu, da stvaraju mehanizme očuvanja i unapređenja svog nasleđa, kao i da usmere pažnju nacionalnih strategija (države čiji su građani i države matice) ka istinskim vrednostima i kulturnim tekovinama.

Kultura

Kultura predstavlja celokupno društveno nasleđe neke grupe ljudi, to jest naučene obrasce mišljenja, osećanja i delovanja neke grupe, zajednice ili društva, kao i izraze tih obrazaca u materijalnim objektima. Kultura je

dinamična, heterogena, promenljiva, ne postoji kao posebna oblast nezavisna u odnosu na dinamiku društvenog, psihološkog, ekonomskog, političkog, emotivnog i imaginarnog života ljudi. Humanistička definicija kulture podrazumeva ono najbolje što je čovečanstvo stvorilo. Antropolozi kulturu smatraju definišućim obeležjem ljudskog roda. Kultura ima nekoliko karakterističnih obeležja: temelji se na simbolima; ljudi pomoću kulture u istom društvu dele zajedničko ponašanje i način razmišljanja; kultura se uči: kao što ljudi biološki nasleđuju mnoge fizičke osobine i instinkte ponašanja, tako se kultura nasleđuje kroz društvo, tj. osoba mora naučiti kulturu od ostalih članova društva; zatim, kultura je prilagodljiva: ljudi je koriste da se fleksibilno i brzo prilagode promenama u svetu oko njih.

Nacionalna kultura je kultura jedne nacije. Interes za nacionalno, kao i narodno (u prvom mahu kolektivno, folklorističko) javlja se još u doba romantizma, kada su formirane nacije pa tako i svest o njihovom identitetu. Međutim, zajednički jezički prostor kao kulturno tržište, te geografska, istorijska i druga preplitanja takođe formiraju kulturu. Manjinska kultura takođe je poseban fenomen, kako u pogledu interkulturalne komunikacije sa većinskom i kulturama drugih manjinskih zajednica, tako i u pogledu sveobuhvatne integracije u širi, evropski, pa i svetski kontekst. Pri tome je vrlo važno da u interkulturalnoj komunikaciji nijedna nacija ne bude pasivni primalac već aktivni učesnik. Kultura masovnog društva (pop-kultura) danas se jednako proučava kao i

sama kultura. U proučavanju kulture važno mesto zauzima pristup kulturi kao fenomenu pristupačnom običnom čoveku, kao i medijima koji prenose masovnu kulturu i njihovom uticaju na različite vidove populacije.

Kosmopolitizam

Političko uverenje, stanovište po kojem je čovek građanin sveta. Kosmopolitizam je u tesnoj vezi sa prihvatanjem drugih nacija, i to ne samo onih sa kojima se ostvaruje suživot i razmenjuju kulturna i ekonomska dobra, već i onih geografski, i kulturno udaljenih. Kosmopolitizam predstavlja istinsko uverenje u progres i afirmaciju svakog čoveka ponaosob, bez obzira na njegovu boju kože, naciju ili veroispovest. Često se kosmopolitizam doživljava kao antipod nacionalizmu, s jedne strane ili kao ideja bezdomovinstva, s druge strane. Međutim, kosmopolita može biti svako ko poštuje kulturna dobra svoje nacije, pod uslovom da je ne favorizuje u odnosu na druge, kao i da radi na približavanju vlastite kulture kulturama drugih etničkih, rasnih i konfesionalnih zajednica. Razlike se ne potiru, već se uvažavaju. Takođe, kosmopolita nije apatrid koji luta od jedne do druge destinacije noseći u sebi revolt prema vlastitoj zajednici iz koje je izopšten ili koju je napustio, već nastoji da afirmiše jedan interkulturalni model društvenih odnosa u kojem su

svakom pojedincu zagantovana jednaka ljudska prava. Iako potiče od izvornog sumerskog verovanja da je celokupna priroda (kosmos) jedna velika država u kojoj vladaju čudljive stihije, kosmopolitizam već u doba Rimskog carstva postaje stoička doktrina koja podrazumeva da se svi podanici carstva, bili oni Rimljani ili pripadnici osvojenih naroda, moraju osećati i ponašati kao građani sveta, bez obzira na njihovo plemensko ili rasno poreklo. Naročito je u periodu povratka humanističkim vrednostima, dakle u doba zrelog humanizma i prosvetiteljstva ova ideja dobila na snazi. Tako engleski pesnik Džon Don (1572 – 1631) u pesmi *Za kim zvono zvoni* piše: „Ni jedan čovek nije Ostrvo, sam po sebi celina;/ svaki je čovek deo Kontinenta, deo Zemlje;/ ako Grudvu zemlje odnese More, Evrope je manje,/ kao da je odnelo neki Rt, kao da je odnelo Posed tvojih prijatelja ili tvoj;/ smrt ma kog čoveka smanjuje mene, jer ja sam obuhvaćen čovečanstvom./ I STOGA NIKAD NE PITAJ ZA KIM ZNONO ZVONI: ONO ZVONI/ ZA TOBOM.“ Ovu pesmu, kasnije, uzima američki pisac Ernest Hemingvej (1899–1961), kao moto svog antiratnog romana *Za kim zvona zvone*.

Л' λ
л λ
1 7

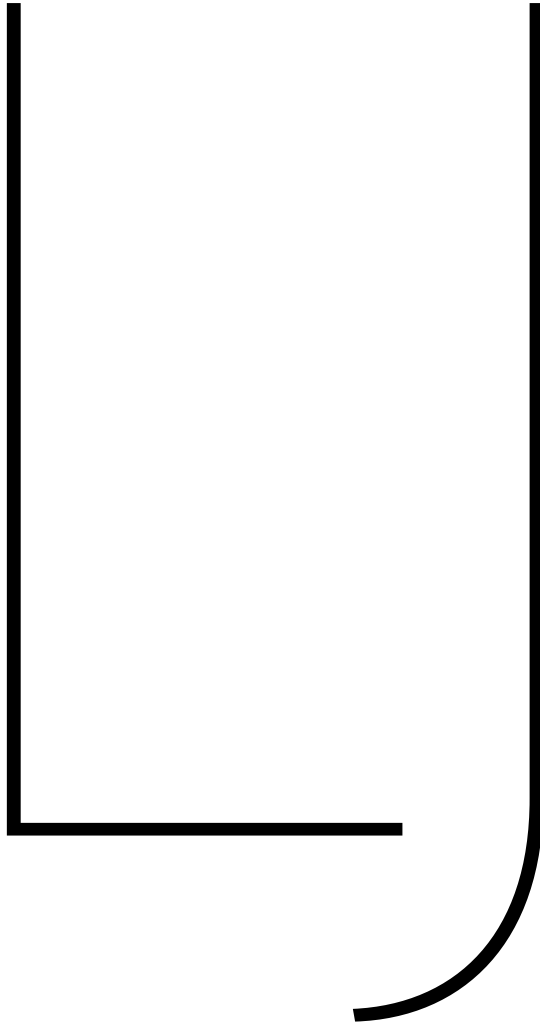

Liberalizam

Pojam se odnosi na filozofski i politički pravac u središtu koga je zaštita slobode i prava pojedinca. Liberalizam smatra zaštitu ličnih sloboda osnovnom svrhom postojanja države. Pristalice liberalizma vide sebe kao zaštitnike slobode, a posebno ističu pravo pojedinca da sam oblikuje društvo. Koreni liberalizma nalaze se u humanizmu i renesansi, industrijskoj revoluciji, kao i engleskoj Slavnoj revoluciji (1688). Prosvetiteljstvo i pokret za nezavisnost SAD kao nosioci težnji, koje su suprotne apsolutnoj monarhiji, merkantilizmu i religioznosti, uticali su na uobličavanje ideja liberalizma. Engleski filozof Džon Lok (1632–1704) u delima *Dve rasprave o vladi* i *Pismo o toleranciji* ustanovio je osnovne ideje liberalizma: ekonomsku slobodu – pravo na posedovanje i korišćenje imovine, kao i intelektualnu slobodu, koja uključuje i slobodu savesti. Svi ljudi, po Loku, imaju prirodno pravo na život, slobodu i imovinu. Lokovo učenje o slobodi, razumu, njegove teorije o prirodnom pravu i pravu na pobunu protiv nepravedne vlasti imali su dubok uticaj u oblikovanju Američke i Francuske revolucije. Lokova načela da je vlasništvo prirodno pravo i da, samim tim, bilo kakvo državno mešanje u privatno vlasništvo vodi gušenju slobode, postala su glavni principi modernog liberalizma. Osnove ekonomskog liberalizma postavila je grupa francuskih ekonomista – fiziokrati, koji su bili protivnici merkantilizma. Opirali su se državnom uticaju na privredu, formiranje carina i propisa, a zalagali za slobodno kretanje roba i kapitala. Suzbijali su uticaj esnafa i verovali da je

zemlja jedini pravi izvor bogatstva. Početkom 19. Veka, liberali su oslobođenje naroda od strane monarhističkih vlasti smatrali produžetkom borbe za prava pojedinca (primer Đuzepe Macini). Klasičnu odbranu lične slobode predstavlja delo Džona Stjuarta Mila *O slobodi*. Liberalizam najveću pažnju poklanja pojedincu i zagovara stajalište da putem obrazovanja i samodiscipline ljudi mogu da neutrališu nejednakosti. Pored manjih odstupanja liberali se i danas zalažu za ustavnu vlast, predstavničku demokratiju, vladavinu prava, poštovanje slobode i prava čoveka i građana, posebno slobode govora i štampe, kao i slobodno tržište i trgovinu.

Lj ъ ъ
лј ъ

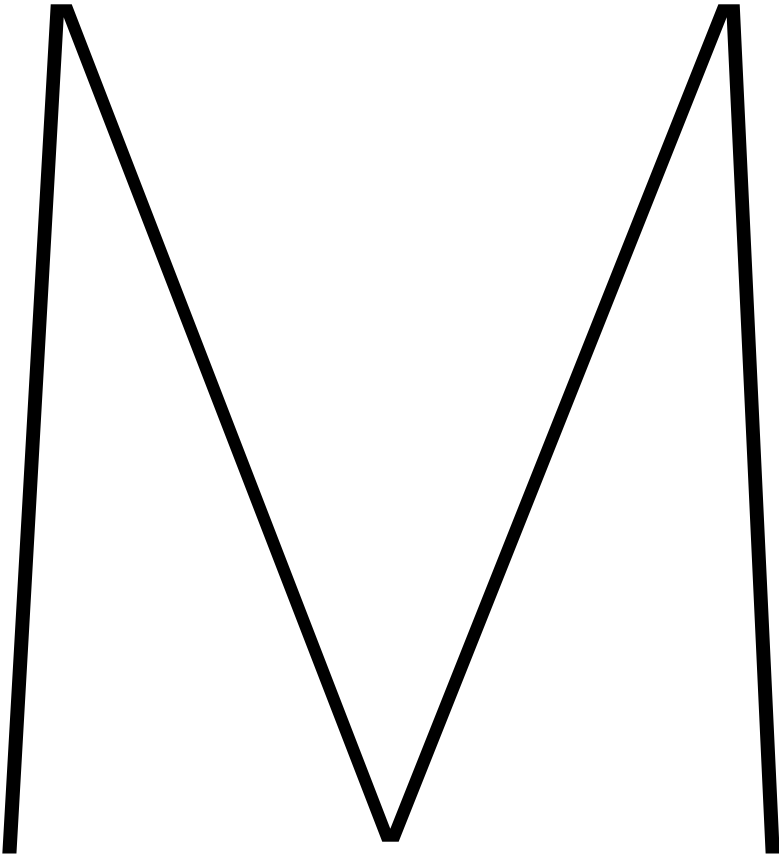

Ljudska prava

Ljudska prava su prirodna prava svakog ljudskog bića. Pojam ljudskih prava podrazumeva da ljudska bića imaju univerzalna prirodna prava ili status, nezavisno od pravne jurisdikcije ili drugih određujućih faktora kao što su etnicitet, državljanstvo ili pol. Tokom 17. i 18. veka u Evropi je nastala ideja „prirodnih prava“, kao prava koja pripadaju pojedincu samim tim što je ljudsko biće. Ideja da bi prirodna prava trebalo da pruže ljudima i određena zakonska prava postepeno je ulazila u ustave država (primer: Francuska deklaracija o Pravima čoveka i građanina, 1789; Deklaracija Sjedinjenih Američkih država o nezavisnosti, Ustav i Povelja Prava, 1791). Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija nastala u periodu posle Drugog svetskog rata, ljudska prava zasniva na urođenom ljudskom dostojanstvu. Danas se ljudska prava smatraju demokratskim idealom pri čemu je cilj uspostavljanje zajedničkih standarda u položaju ljudi koji treba da postignu svi narodi i sve nacije, kako bi svaki pojedinac i svaki građanin društva težio da doprinese poštovanju ustanovljenih prava i sloboda. Ljudska prava su definisana u međunarodnom pravu i u unutrašnjem pravu većeg broja država. Ipak, još uvek su prisutne rasprave u filozofiji, pravnim i političkim naukama oko postojanja, validnosti i sadržaja pojma ljudskih prava. Pravo na život, slobodu ličnosti i postupanja, pravo na slobodu izražavanja i udruživanja, pravo na pridruživanje političkim stankama, kandidovanja na izborima kao i pravo izbora, pravo na rad, sindikalne slobode,

poštovanje nacionalnog, verskog i kulturnog identiteta, poštovanje rodne ravnopravnosti, sloboda mišljenja, savesti, uverenja i veroispovesti, pravo na zaštitu privatnog života, porodice i prepiske deo su pojma ljudskih prava. Većina teoretičara ljudskih prava saglasna je da u središtu ideje o ljudskim pravima postoje dve ključne vrednosti: ljudsko dostojanstvo i jednakost. Iz ovoga se ljudska prava mogu razumeti i kao definisanje osnovnih standarda koji su neophodni za dostojanstven život, izveden iz činjenice da su svi ljudi jednaki. Istovremeno, ljudska prava su neotuđiva, suštinski su međusobno povezana i univerzalna (jednako se primenjuju na sve ljude u svetu i bez vremenskog ograničenja). Ljudska prava podrazumevaju slobodu, poštovanje drugih, nediskriminaciju, toleranciju, pravdu i odgovornost.

M
M
m

Mađari u Vojvodini

Predstavljaju drugu po brojnosti nacionalnu zajednicu u Vojvodini. Na ovim prostorima žive od 10. veka, iako su tokom Otomanske vlasti napustili naselja u kojima su živeli, da bi tek kolonizacijama krajem 17. i početkom 18. veka bili ponovo doseljeni. U Bačkoj, mađarski kolonisti naselili su Sentu 1750. Godine, zatim Topolu, Doroslovo, Bogojevo, Staru Kanjižu, Pačir, Martonoš, Piroš, Feketić, Crvenku, Kulu. U Banatu, kolonizacija Mađara nastupila je kasnije. Godine 1784. Mađari su naselili Padej i Nakovo, zatim Tordu (1776), Donji Itebej (1786), Čoku (1796), Monoštor (1782), Krstur (1773), Debeljaču (1774), Vršac (1766). Tokom 19. veka, naseljavanje Mađara je bilo još intenzivnije, tako da su Mađari iz Alfolda naseljavili Bačku u većim ili manjim gupama. Naselili su Mol, Novi Sad, Mali Stapar, Kulu, Stari Bečej, Titel i dr. Podaci popisa iz 1880. godine, pokazuju da su Mađari, pored Srba i Nemaca, bili treća etnička grupa po brojnosti. Nakon Prvog svetskog rata i raspada Austro-ugarske Monarhije, stvaranjem nacionalnih država Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Kraljevine Mađarske i Kraljevine Rumunije, jedan deo Mađara napustio je današnju Vojvodinu i otišao u Mađarsku, te se na taj način i njihov broj smanjio. Kada je reč o religiji, Mađari su većinom rimokatoličke veroispovesti, kao i protestantske – kalvinisti. Govore mađarskim jezikom koji pripada ugro-finskoj grupi jezika. Prema podacima Popisa iz 2011. godine u Vojvodini živi 253.899 pripadnika mađarske nacionalne zajednice. Preko 59% Mađara u Srbiji živi u njenom se-

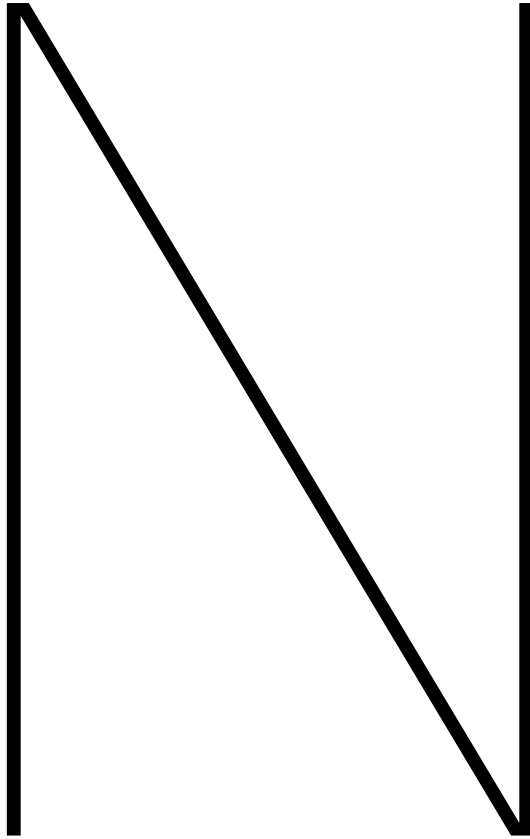
vernom delu, gde u osam opština čine apsolutnu ili relativnu većinu. Opštine sa apsolutnom mađarskom većinom su: Kanjiža, Senta, Ada, Bačka Topola, Mali Idoš i Čoka. Opštine sa relativnom mađarskom većinom su Bečej i Subotica. Grad Subotica je obrazovni, kulturni i politički centar vojvođanskih Mađara. Obrazovanje na mađarskom jeziku u Vojvodini, razvijeno je na svim nivoima, od predškolskog do univerzitetskog. Na Filološkom fakultetu u Beogradu i Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, postoje katedre za mađarski jezik i književnost. U Subotici na Učiteljskom fakultetu, nastava se takođe odvija na mađarskom jeziku. Kulturni život Mađara je vrlo raznovrstan. Tako, pozorišne predstave na mađarskom jeziku izvode dva profesionalna pozorišta: Narodno pozorište - Népszínház u Subotici i Novosadsko pozorište - Ujvidéki színház u Novom Sadu i dva pozorišta za decu: Pozorište za decu - Gyermekszínház u Subotici i Lutkarska scena Narodnog pozorišta "Toša Jovanović" u Zrenjaninu. Najznačajnije manifestacije kulturnog stvaralaštva vojvođanskih Mađara su: *Dani Mihalja Majtenjija*, *Sentelekijevi dani*, *Memorijal "Ferenc Feher"*, *Memorijal "Karolj Sirmai"*, *Memorijal "Sabo B. Đerđ"*, *Memorijal "Zoltan Čuka"*, *Festival amaterskih pozorišta vojvođanskih Mađara*, *Festival folklornog stvaralaštva Mađara u Vojvodini "Durindo"* i *"Gyöngyösbokréta"*, *Susret folklorista Vojvodine "Trnčrz"* u Čoki, *Festival "Durindo"* i *"Gyöngyösbokréta"*.

Multikulturalizam

Koncept multikulturalizma razvija se poslednjih decenija 20. veka, kao skup javnih politika u Kanadi, Sjedinjenim Američkim Državama, Australiji, Novom Zelandu i Zapadnoj Evropi. Pojam multikulturalizam prvi je upotrebio kanadski premijer Pjer Trido (Pierre Trudeau) u govoru iz 1971. godine, da bi označio progresivnu političku alternativu asimilacionoj politici u cilju promovisanja jednakosti, tolerancije i inkluzije manjinskih kulturnih grupa. U nastojanju da opiše prirodu kanadskog društva, Pjer Trido je u sledećem kontekstu upotrebio termin multikulturalizam: „Termin bikulturalizam ne oslikava dovoljno naše društvo. Reč multikulturalizam je u tom pogledu preciznija“. U Kanadi je takođe nastao i prvi spomenik multikulturalizmu, skulptora Frančeska Pirelija. Spomenik predstavlja čoveka koji u centru globusa spaja dva meridijana, dok preostale meridijane visoko drže golubovi, simboli mira. Golubovi simbolično predstavljaju kulturnu vitalnost ljudi koji, sa čovekom, stvaraju novi svet, pod zastavom dijaloga i uzajamnog poštovanja. Kanada je, zapravo, bila prva država u kojoj je između 1970. i 1980. godine usvojena politika multikulturalizma i danas se smatra zemljom koja je najviše postigla u afirmaciji multikulturalizma, kao političkog ideala. *Brojni teoretičari multikulturalizma suočavaju se sa problemima definisanja šta je zapravo multikulturalizam što ukazuje da je reč o višestruko složenom i višeslojnom fenomenu, koji je teško teorijski, metodološki i pojmovno definisati. Koncept multikulturalizma počiva na dva fundamen-*

talna principa: priznanju različitosti i priznanju identiteta. Multikulturalizam se, u praksi, eksplicitno tiče državnih politika sa ciljem održavanja skladnih odnosa između različitih etničkih grupa, kao i priznavanja i prihvatanja različitosti uopšte. Ovako definisan, multikulturalizam se vezuje za raznovrsnost nacionalnih i etničkih grupa, ali i drugih neetničkih grupa i zajednica koje neguju posebne kulturne identitete, sugerise nam na koji način bi trebalo da se ophodimo prema kulturnim različitostima u društvu. Tako se normativni multikulturalizam vezuje za „politike identiteta“, „politike priznanja“, budući da multikulturalizam označava i političku akciju koja se primenjuje kroz različite modele multikulturnih politika. Istorijske promene na prostorima današnje Vojvodine u velikoj meri su kreirale ovu raznoliku sliku, doseljavanjem različitih etničkih, a time i konfesionalnih grupa još za vreme Austrougarske monarhije. Danas u Vojvodini postoji preko 25 etničkih zajednica, veliki broj verskih zajednica, dok je u službenoj upotrebi 6 jezika (srpski, mađarski, rumunski, hrvatski, rusinski, slovački).

ń Ĥ N
ñ N
ñ

Nacionalizam

Kao politički pokret ili ideologija nastaje u 19. veku, sa pojavom romantizma u umetnosti i književnosti, kao odgovor na univerzalnost renesanse i humanizma, po kojoj je nacija definisana u okvirima etničke pripadnosti ili nacionalne kulture. Nacionalizam se može manifestovati kao deo zvanične državne ideologije. U nacionalizmu se ističu razlike između svoje i drugih nacija, predstavljajući svoju naciju kao superiornu u odnosu na druge. U svojim ekstremnim oblicima, fašizmu u Italiji i Španiji i nacionalsocijalizmu u Nemačkoj, u prvoj polovini 20. veka, nacionalizmi zagovaraju autoritarnu državu sa ograničenim individualnim pravima građana. Zagovornici nacionalizma smatraju da „nacionalna svest” podrazumeva ljubav prema svojoj naciji, dobro poznavanje nacionalne istorije i kulture, isticanje nacionalnih obeležja, nacionalni ponos. S druge strane, nacionalizam je politički princip koji zahteva podudarnost etničkih i političkih (državnih) granica. Postoji nekoliko vrsta nacionalizama: *građanski nacionalizam* – država izvodi politički legitimitet od aktivne participacije građanstva (“volja naroda”); *etnički nacionalizam* – država izvodi politički legitimitet iz istorije, kulture ili etniciteta; *romantični nacionalizam* (ili organski) – oblik etničkog nacionalizma prema kojem država izvodi legitimitet kao prirodni (organski) produžetak zajedničke rase; *kulturni nacionalizam* – kultura kao glavni element konstitucije nacije; *državni nacionalizam* – oblik građanskog nacionalizma prema kojem nacionalni osećaji imaju prioritet pred univerzalnim pravima

i slobodama; *religijski nacionalizam* – država izvodi legitimitet iz zajedničke religije; “*banalni nacionalizam*” (koncept uveo M. Billig) postojanje svakodnevnih elemenata nacionalizma koji utiču na oblikovanje načina mišljenja nacije (zastave, himne i slična nacionalna obeležja). Opasnost nacionalizma nastaje kada se neprestano ističu razlike između svoje i drugih nacija, predstavljajući svoju naciju kao superiornu u odnosu na druge. Tada nacionalizam preti da se razvije u šovinizam, u kojem se otvoreno ispoljava neprijateljstvo prema drugim nacijama.

Nacionalni identitet

Podrazumeva prepoznatljive specifičnosti određene grupe, kao i lični osjećaj pripadnosti. Nacionalni identiteti počeli su da se formiraju kada su nastale i nacionalne države na teritoriji Zapadne Evrope, tokom 19. veka. Teoretičari smatraju da je poreklo nacionalnog identiteta veoma složeno i da je, kao pojam, nacionalni identitet višedimenzionalan i ne može se svesti na samo jedan element. Prema antropologu Antoni Smitu, nacionalni identitet predstavlja sponu solidarnosti među pripadnicima zajednica ujedinjenih zajedničkim sećanjima, mitovima, tradicijama. Smit navodi obeležja nacionalnog identiteta, a to su: istorijska teritorija, odnosno domovina; zajednički mitovi i istorijska sećanja; zajednička

masovna kultura; zajednička zakonska prava i dužnosti pripadnika nacije; zajednička ekonomija, s teritorijalnom mobilnošću pripadnika nacije. Nacije su određene društvenim prostorom u okviru kojeg njihovi pripadnici mogu živeti i raditi. Postojanje određene teritorije smješta pripadnike nacije u određene vremenske i prostorne okvire. Ključ za nacionalni identitet predstavlja samoodređenje ljudi, dakle kakav je stav pojedinca prema njegovoj nacionalnoj pripadnosti.

Nacionalne manjine

Pojam nacionalne manjine odnosi se na grupu koja živi u okviru nekog većeg političkog društva, čiji su pripadnici u kulturnom pogledu različiti od ostalih grupa u tom društvu. Pitanje nacionalnih manjina i ko se sve može smatrati nacionalnom manjinom, postaje značajno krajem 19. i početkom 20. veka, raspadom velikih multietničkih imperija (Austrougarske, Otomanske, Ruske) i formiranjem nacionalnih država. Pojam nacionalne manjine pripada pravno-političkoj sferi i kao takav je u upotrebi u evropskom zakonodavstvu nakon Prvog svjetskog rata. Versajskom mirovnom konferencijom, u kanon međunarodnog prava uveden je pravni pojam nacionalna manjina, kojom se označavaju etničke grupe koje se ostale unutar granica drugih nacionalnih država. Za razliku od etnič-

ke manjine, terminom nacionalna manjina označava se zvanična priznatost zajednice u javnoj sferi. Nacionalnim manjinama omogućena su određena zakonska prava, kao što je pravo na službenu upotrebu maternjeg jezika, pravo da izražavaju svoj kulturni identitet i sl. Za pravni položaj nacionalnih manjina od najveće važnosti su odredbe Povelje o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama i odredbe Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, kojima se garantuju ne samo individualna, već i kolektivna prava nacionalnih manjina. U Srbiji postoji veliki broj nacionalnih manjina, među kojima je najveći procenat u Vojvodini. Radi ostvarivanja prava na kulturnu autonomiju pripadnici nacionalnih manjina biraju svoje samouprave – nacionalne savete. Do početka 2009. godine nacionalne savete su izabrali: Bošnjaci, Bugari, Bunjevci, Vlasi, Grci, Egipćani, Makedonci, Mađari, Nemci, Hrvati, Rumuni, Rusini, Romi, Slovaci i Ukrajinci. U oblasti prava nacionalnih manjina, Zaštitnik građana se bavi unapređenjem prava nacionalnih manjina.

Nemci u Vojvodini

Nazivaju se još i Podunavske Švabe, danas su nacionalna zajednica na teritoriji Vojvodine. Prostore nekadašnje Kraljevine Ugarske naselili su u 18. veku, došavši preko Beča iz Baden Vitenberga, Alzasa, Lotaringije, Saksoni-

je, Tirola, Šlezije i Prusije. Nemci su ciljano naseljavani jer su bili poznati kao napredni zemljoradnici i vešte zanatlije. Nakon donošenja Patenta o verskoj toleranciji, 1781. godine, kojim je obezbeđena sloboda veroispovesti protestantima, naseljen je veliki broj Nemaca evangelista i reformata. Pojedina naselja u Banatu dobijala su imena po nemačkim kolonizatorima: Hacfeld, Klari, Mersidorf. Jedno od najvećih nemačkih naselja u Banatu bio je Francfeld, gde se 1802–1803. naselilo oko 40 nemačkih protestantskih porodica. Pored Bačke i Banata, Nemci su naselili i Srem. Tako je 1816. u blizini Zemuna, osnovano nemačko naselje Franctal. Sve do Drugog svetskog rata, Nemci su bili druga nacionalna zajednica po brojnosti u Jugoslaviji. Prvi popis u Kraljevini SHS iz 1921. godine je zabeležio 513.472 Nemaca. Nakon rata, kolektivno su iseljeni, te se njihov broj značajno smanjio. Danas, u Vojvodini živi 4.064 pripadnik nemačke nacionalne manjine. Najviše Nemaca živi u Somboru, Novom Sadu, Apatinu, Zrenjaninu, Pančevu i Kuli. Nemci ostvaruju svoje aktivnosti preko nekoliko udruženja, među kojima su novosadsko *Udruženje podunavskih Švaba Donau*, *Udruženje građana Karlovitz* iz Sremskih Karlovaca i *Nemački narodni savez*, iz Subotice, čije su aktivnosti donele veće prisustvo u javnosti ove nacionalne zajednice i medije na nemačkom jeziku, oživele neke tradicionalne običaje i obeležavanje praznika, podstakle negovanje maternjeg jezika. Humanitarno *Udruženje Nemaca Gerhard* je osnovano 1999. godine u Somboru u cilju očuvanja i jačanja kulture i identiteta podunavskih Švaba.

Novine na jezicima nacionalnih zajednica

Izdavačka delatnost na jezicima nacionalnih manjina ima dugu tradiciju u Vojvodini. Pripadnici nacionalnih manjina, imaju pravo na osnivanje radio i televizijskih stanica i izdavanje novina i drugih štampanih informativnih novina, na jezicima manjina kojim pripadaju. Štampanje novina na jezicima nacionalnih zajednica, spada u domen prava na službenu upotrebu maternjeg jezika. U Vojvodini ima više štampanih medija na jezicima nacionalnih zajednica, i to: dva mesečnika – na ukrajinskom jeziku i bunjevačkom govoru, pet nedeljnika – na mađarskom, slovačkom, rumunskom, rusinskom i hrvatskom jeziku i jedan dnevni list na mađarskom jeziku. Izdavačkom delatnošću na rumunskom jeziku bavi se novinsko-izdavačka ustanova *Libertatea* iz Pančeva, a izdavačkom delatnošću na rusinskom novinsko-izdavačka ustanova *Ruske slovo*. Na slovačkom jeziku, izdavačko-štamarsko preduzeća *Kultura* u Bačkom Petrovcu izdaje kvartalno i *Časopis za kulturu i umetnost Nový život* i nedeljnik *Hlas ľudu*. Na mađarskom jeziku izlazi dnevni list *Magyar Szó*, nedeljnik *Hét Nap*, *Családi kör*, kao i *Híd*, časopis za književnost, umetnost i društvena pitanja. Na hrvatskom jeziku izlazi nedeljnik *Hrvatska reč* u Subotici. Pored dnevnog lista *Magyar Szó* i nedeljnika, postoje i časopisi za decu i omladinu. Na mađarskom jeziku, nedeljnik za decu *Jó Pajtás*, časopis za omladinu *Képes ifjúság* i mesečnik za decu *Mézeskalács*. Časopis za decu *Bucuria copiilor* izlazi

na rumunskom jeziku, kao i časopis za omladinu *Tinerețea*. Na rusinskom jeziku objavljuje se časopis za omladinu *Mak* i časopis za decu *Zagradka*. Nedavno su pokrenuti listovi za decu: *Tandrčak* – na bunjevačkom dijalektu, *Solovejko* - na ukrajinskom jeziku i *Sunica* - na makedonskom jeziku i časopis za omladinu *Kužiš?!* – na hrvatskom jeziku. Svi listovi se, uglavnom, distribuiraju u onim naseljenim mestima u kojima živi značajniji broj pripadnika manjina. Novine na jezicima nacionalnih manjina predstavljaju i put očuvanja maternjeg jezika, ali i ostvarivanja jezičkih prava različitih zajednica koje žive u Vojvodini. Važna odlika novina na manjinskim jezicima je izveštavanje o kulturnim, političkim i ekonomskim temama ne samo iz Vojvodine i Srbije, već i o važnim događajima iz matičnih država nacionalnih zajednica. Najveći broj časopisa objavljuje se u Novom Sadu, zatim u Subotici, Pančevu, Bačkom Petrovcu, Zrenjaninu, Vrbasu, Sremskim Karlovcima, Sremskoj Mitrovici, Senti i dr.

Nacionalni saveti

Osnovani 2002. godine, nacionalni saveti predstavljaju nacionalnu zajednicu u domenu kulture, obrazovanja, informisanja i službene upotrebe jezika i pisma. Kao oblik samoorganizovanja nacionalnih zajednica i kao zvanično registrovana pravna lica, nacionalni saveti obez-

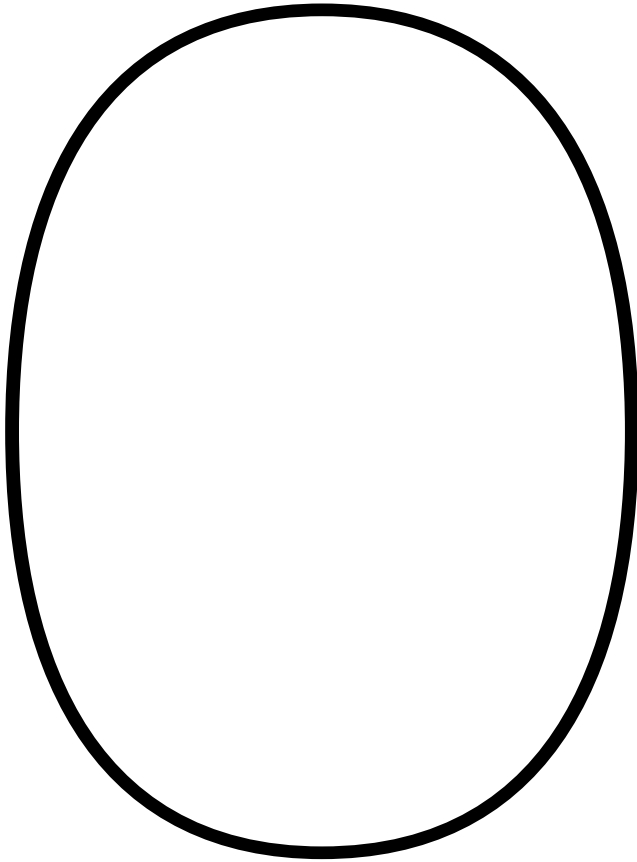
beđuju institucionalnu podršku pripadnicima nacionalnih zajednica. U Srbiji postoji 20 nacionalnih saveta, od kojih polovina ima sedište u gradovima Vojvodine. Nacionalni savet ima predsednika, izvršni odbor, odbore za obrazovanje, kulturu, informisanje i službenu upotrebu jezika. Nadležnosti nacionalnih saveta omogućuju im da osnivaju ustanove kulture sa ciljem unapređenja kulture i očuvanja identiteta nacionalnih manjina. Nacionalni saveti imaju značajnu ulogu u obrazovnim politikama nacionalnih manjina, jer predlažu nastavne programe i sadržaje nastavnog programa na svim nivoima obrazovanja, od predškolskog do univerzitetskog. Posebno se podstiče međunarodna saradnja nacionalnih saveta sa matičnim zemljama ili zemljama u regionu.

Nacija

Pojam vodi poreklo od latinske reči *nasci* u značenju rođen se i *natio* u značenju narod i podrazumeva zajednicu ljudi koji govore istim jezikom, koji su zajednički proživeli politički i kulturni razvoj i koji su prožeti svešću o uzajamnoj pripadnosti. Nacija je i etapa u razvoju naroda koja se manifestuje stvaranjem države. U sociološkom smislu naciju definišemo kao proces integracije društva kroz politiku. Nacija se razlikuje od etničkih grupa koje nisu politički organizovane. Danas postoji više definiciji-

ja nacije, od kojih većina nastoji da ukaže na razliku između nacije i pojmova sa kojima se često, a pogrešno, poistovećuje. Naciju karakteriše zajednička teritorija, tlo, zemlja kao "kolevka života" i "garancija opstanka", jezik, nacionalne ustanove (porodica, tradicionalne običajne ustanove, etničke ili kulturne ustanove) i država sa sistemom političkih institucija i tela. Od Francuske revolucije, umesto apsolutnog monarha nosilac suvereniteta postao je narod – nacija. Centralizacijom državne uprave, izgradnjom jedinstvenog školskog sistema i poštovanjem zajedničkih vrednosti, koje su u Francuskoj proklamovane kao sloboda, bratstvo i jednakost, stvoren je osećaj pripadnosti otadžbini – Francuskoj, koji nije morao obavezno da podrazumeva i isto poreklo građanina. U necentralizovanim, razjedinjenim i brojnim nemačkim zemljama izgrađeno je shvatanje nacije zasnovano na ideji o zajedničkoj prošlosti, tradiciji, jeziku, običajima i kulturi. Kako su Srbi vekovima živeli pod osmanskom, habzburškom vlašću i mletačkom vlašću, svest o pripadnosti jednom narodu održavalo je negovanje sećanja na zajedničku prošlost, tradicija i običaja (posebno na Srbiju Nemanjića i legendu o Boju na Kosovu). Stoga je kod Srba, kao i kod drugih naroda (pr: Poljaka i Italijana), shvatanje nacije bilo određeno vernošću narodu i njegovim tradicijama, a ne državama u kojima su živeli. Specifičnost modernog shvatanja nacije je u tome što integriše sve populacije u jednu zajednicu građana, preko koje delovanje države stiže zakonodavnu formu.

Ó Ò Ó̄ ω
Ó̇ Ò̇ Ó̇
Ó̂ Ó̂ Ó̂

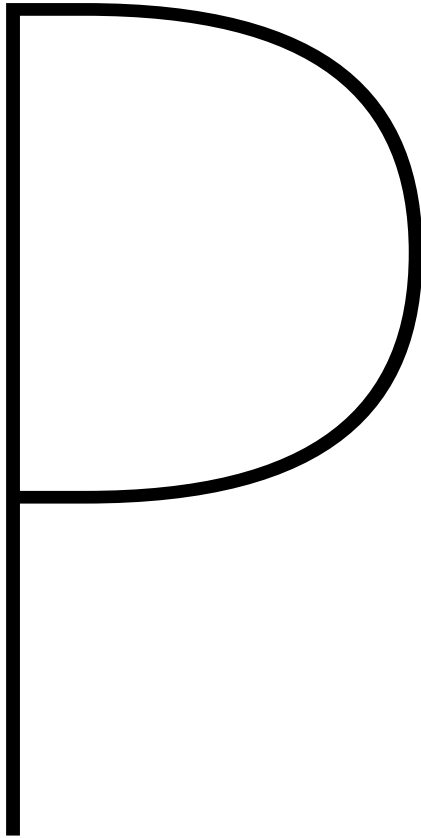
Organizacija Ujedinjenih Nacija

Predstavlja međunarodno udruženje osnovano 1945. godine. Organizacija Ujedinjenih nacija je naslednica Društva naroda ili Lige naroda, osnovane nakon Prvog svetskog rata sa ciljem sprečavanja rata i poboljšanja globalnog blagostanja. Termin „Ujedinjene nacije“ skovao je Frenklin Delano Ruzvelt tokom Drugog svetskog rata. Njime je označio saveznike, odnosno antihitlerovsku koaliciju. Preciznije, Ujedinjene nacije su osnovale sile pobednice po završetku Drugog svetskog rata u nadi da će delovati u cilju sprečavanja konflikata i budućih ratova. Ideja o Ujedinjenim nacijama je razrađena u deklaracijama koje su potpisane na Savezničkim konferencijama u Moskvi, Kairu i Teheranu tokom 1943. U osnovanju Ujedinjenih nacija učestvovala je 51 zemlja. Ujedinjene nacije se smatraju globalnim udruženjem vlada koje saraduju na polju međunarodnog prava, globalne bezbednosti, ekonomskog razvoja i socijalne jednakosti. Godine 2011. 193 zemlje bile su članice Ujedinjenih nacija, izuzev Vatikana, Kukovih ostrva, Palestine i Republike Kine (Tajvana). Sedište im je u Njujorku, dok je Evropska kancelarija UN smeštena u Ženevi. Organizaciono, Ujedinjene nacije podeljene su u nekoliko administrativnih tela: Generalna skupština UN, Savet bezbednosti UN, Sekretarijat UN, Ekonomski i socijalni savet, Starateljski savet i Međunarodni sud pravde UN. Službeni jezici koji su u upotrebi u UN su engleski, kineski, arapski, francuski, ruski i španski. Ujedinjene nacije su u centar svog interesovanja stavile ljudska prava, a

osnovni dokument u kojem je sadržana ova orijentacija - Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima usvojila je Generalna skupština UN 1948. godine. Mirovne misije i humanitarna pomoć među ključnim su aktivnostima koje sprovodi UN širom sveta. UN šalje u različite delove sveta, koji su zahvaćeni ratom ili predstavljaju nebezbedno područje, svoje mirovne misije. Mirovne snage UN dobile su i Nobelovu nagradu za mir (1988). Zajedno sa Crvenim krstom, UN obezbeđuje različite vrste humanitarne pomoći ugroženom stanovništvu, a glavni humanitarni program je Svetski program hrane. Kada je reč o značajnim pitanjima za UN, organizuju se međunarodne konferencije i svetski samiti širom sveta. Finansiranje UN obezbeđeno je oporezivanjem, kao i dobrovoljnim priložima zemalja članica.

$\pi \bar{u}_p^\pi$

p

Protestantizam

Termin protestantizam je ušao u upotrebu krajem 16. veka. Protestantizam je verski i društveni pokret koji nastaje tokom 16. veka u Evropi. Predstavljao je pokušaj unošenja teoloških i strukturalnih promena u rimokatoličku crkvu. Ovaj period obeležen je nastojanjima da se crkva reformiše, ali su svi pokušaji bili nedovoljno jaki da bi uticali na suštinske reforme unutar Rimokatoličke crkve. Reforma koja će dovesti do korenitih promena u crkvi započeta je oko 1517. godine, a vezuje se za Martina Lutera (Martin Luther), kaluđera avgustinovskog manastira u Erfurtu i profesora biblijskih studija na Univerzitetu u Vitenbergu. Protiveći se katoličkim indulgencijama, koje su „oslobađale od kazni za grehe ne samo na ovom svetu već su izbavljale duše umrlih predaka iz čistilišta“, Luter je u 95 teza koje je okačio na vrata manastira u Vitenbergu iskazao svoje protivljenje odbacujući posredovanje između Boga i vernika Luter je 1519. godine opovrgao papin autoritet i time došao u sukob sa rimokatoličkom crkvom, koja ga isključuje iz svojih redova. Nastaje sve veći broj Luterovih polemičkih spisa, a brzo širenje njegovih ideja omogućeno je otkrićem štamparske prese. Svoje prevode Biblije i druga dela na nemačkom jeziku Luter štampa u velikom broju primeraka. Osnovna načela protestantizma su: Sola fide – Samo verom, vernici do spasenja dolaze verom, a ne dobrim delima ili posredstvom Crkve; Samo Svetim pismom, religijske istine se mogu spoznati jedino usvajanjem reči Božje otkrivene u Svetom pismu;

Sola gratia – Samo milošću Božjom, bez posredstva Božje milosti ljudi ne mogu činiti dobra dela, vera je Božji dar i jedino putem njegove milosti će izabrana manjina biti spasena. Pored ovih načela, protestantizam je naglasak stavio i na jednakost svih vernika, odnosno sveopšte sveštenstvo, kao i na odbacivanje sedam svetih tajni i zadržavanja samo svete tajne krštenja i svete tajne pričesti. Protestantizam se razvio u nekoliko pravaca: luteranstvo u Nemačkoj, Skandinaviji i centralnoj Evropi, kalvinizam u Švajcarskoj, Francuskoj, Holandiji i Škotskoj, anglikanstvo u Engleskoj. Protestantizam će se tokom 17. i 18. veka širiti u nove pravce i struje, ali svi oni će svoj temelj graditi na Luterovim načelima. Protestanti u Srbiji predstavljaju četvrtu versku zajednicu po brojnosti. Najviše protestanata ima u Vojvodini, među Slovacima i Mađarima. Slovačkoj evangeličkoj crkvi pripadaju Slovaci, dok Evangelička hrišćanska crkva i Reformatska hrišćanska crkva okupljaju Mađare. Slovačka evangelička crkva a. v. u Srbiji ima sedište u Novom Sadu i oko 50.000 vernika. Podeljena je u tri seniorata: bački, banatski i sremski. Oko 10.000 vernika mađarske nacionalnosti je okupljeno u Evangeličkoj hrišćanskoj crkvi a. v. u Srbiji, čije se sedište nalazi u Subotici. Sedište biskupije Reformatske hrišćanske crkve je u Feketiću. Među njenim vernicima preovlađuju Mađari, kojih je oko 2.300, dok manji broj čine Srbi i Česi.

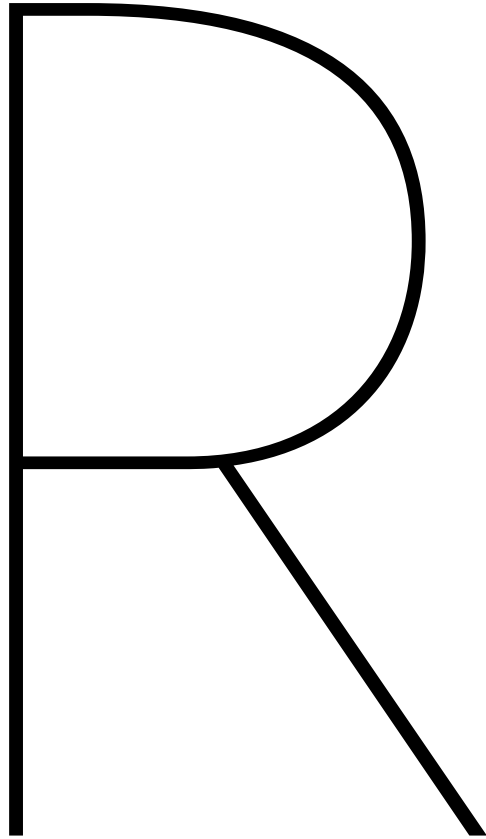
Pravoslavlje

Ili ortodoksija, jedna je od glavnih hrišćanskih konfesija u svetu i deluje kroz autokefalne (samostalne) pravoslavne crkve. Reč pravoslavlje potiče od grčke reči *orthodoxía* i doslovno znači - pravoverje. Nastaje u istočnim delovima Rimskog carstva, Vizantiji. U istoriji pravoslavlja može se izdvojiti nekoliko etapa: rano (apostolsko) hrišćanstvo, od prvog veka sve do prvih godina vladavine Konstantina Velikog, vizantijski period koji počinje Prvim Nikejskim saborom 325. i traje do pada Konstantinopolja 1453, zatim otomanski period XV do XIX veka i četvrti je moderan period koji traje do danas. Osnovno učenje u pravoslavlju zasniva se na simbolu vere koji je usvojen na Vaseljenskim (ekumenskim) saborima u prvim vekovima hrišćanstva: vera u Sveto trojstvo, prema kojem je Bog jedno biće koje se sastoji iz tri osobe: Oca, Sina i Svetog Duha. Oko razumevanja Svetog trojstva ili principa *Filioque* došlo je i do različitih tumačenja rimokatoličke i pravoslavne crkve. Rimokatolička crkva uči da Sveti Duh proizlazi iz Oca i Sina, dok pravoslavne Crkve uče da Sveti Duh proizlazi samo iz Oca. Dogmatske razlike koje su postojale u hrišćanstvu (posebno po pitanju Svetog trojstva), načiniće raskol u hrišćanskom svetu 1054. godine, kada je došlo do podele na istočno i zapadno hrišćanstvo. Iz Konstantinopolja, pravoslavna vera se širila istokom i jugoistokom Evrope, a Sloveni prihvataju pravoslavlje u IX veku. U Pravoslavnoj crkvi postoji sedam svetih tajni ili sakramenata: sveta tajna krštenja, sveta tajna miropomazanja, sveta tajna pokajanja, sveta tajna pričesća,

sveta tajna braka, sveta tajna jeleosvećenja, sveta tajna sveštenstva. Sveta liturgija ili bogosluženje predstavlja najvažniji događaj u životu pravoslavnog vernika, koji se tokom liturgije i pričešćuje hlebom i vinom, koje simbolički predstavljaju telo i krv Hristovu. Za pričest, vernici se pripremaju postom, molitvom i ispovedanjem greha. Samo putem pričesti vernici mogu doći na put večnog spasenja, koje se nalazi u osnovi pravoslavnog verovanja. Osim liturgije, vrše se jutarnje i večernje molitve, časovi i bdenija. Krštenje je Sveta tajna kojom čovek postaje hrišćanin i član crkve. Samo kršten čovek ima pravo na sve ostale tajne i obrede u crkvi. U pravoslavnoj crkvi postoje tri stepena sveštenečke službe: đakon, sveštenik i episkop. Pravoslavne crkve su decentralizovane, ali dele kanonsko zajedništvo. Postoje autokefalne (samostalne) i autonomne pravoslavne crkve, među kojima su: Carigradska patrijaršija, Aleksandrijska, Antiohijska, Jerusalemska, Ruska, Srpska, Rumunska, Bugarska, Gruzijaska, Kiparska, Grčka, Poljska, Albanska. Danas najviše pravoslavnih vernika ima u Grčkoj, Bugarskoj, Rusiji, Kipru, Srbiji, Etiopiji, Jermeniji. Pravoslavlje je dominantna veroispovest u Srbiji, a Srpska pravoslavna crkva se ubraja u tradicionalne verske zajednice. Preteča Srpske pravoslavne crkve je Žičko-pećka arhiepiskopija, koja je zalaganjem Svetog Save stekla upravnu samostalnost 1219. godine. Srpska pravoslavna crkva kao svoju preteču navodi i Pećku patrijaršiju, autokefalnu pravoslavnu crkvu sa sedištem u Peći, koja je postojala u periodu između 1346-1463 i 1557-1766 godine. Savremena Srpska pra-

pravoslavna crkva je uspostavljena 1920. godine ujedinjenjem mesnih pravoslavnih crkava na teritoriji novoosnovane Kraljevine SHS. Na čelu Srpske pravoslavne crkve je patrijarh srpski, koga bira Sveti arhijerejski sabor, koji se sastoji od arhijereja Srpske pravoslavne crkve.

ρ ρ̇ ρ_R ρ̇_R
r ṙ r_R ṙ_R
R Ṙ R_R Ṙ_R

Republika

Pojam označava oblik državne vlasti, a izvorno potiče iz političke teorije prakse antičkog Rima. Sam termin vodi poreklo od latinske reči *res publicae* što znači *stvar svih, opšte dobro, stvar kojom se ne može trgovati* i označava državno uređenje u kome je poglavar izabran voljom naroda. Pojam republike određuje političku zajednicu preko sadržajno obuhvatanja normi koje je stvaraju, dakle, označava državno uređenje u kome državna vlast pripada narodu. U antičkom smislu označava državu sa priznatim narodnim pravima. Republika je u antičkom Rimu bila oličenje slobode, jer je građanima omogućavala učestvovanje u donošenju odluka, stvaranje duha zajedništva i spremnosti da se opšte dobro postavi iznad interesa pojedinca. Ciceron je smatrao da je republika najbolji oblik političke zajednice, a pod pojmom republika podrazumevao dobrovoljno udruženje onih koji su se okupili oko zajedničkog razumevanja prava i zajedničke koristi. Razvoj političke misli uticao je da se republika počinje razumevati i kao oblik političkog poretka (države) koji može obuzdati samovolju vladara. Nikolo Makijaveli je smatrao da je glavni uslov za uspostavljanje republike bilo postojanje specifične građanske vrline, koja proizvodi svest o dužnosti prema državi i poštovanju zakona. Teoretičar države Šarl Monteskje razlikovao je demokratsku republiku (suverenost pripada čitavom narodu) i aristokratsku republiku (suverenost ima deo naroda). Žan Žak Ruso je tvrdio da se republika temelji na ideji opšte volje koja nadilazi pojedinačnu volju

pripadnika zajednice. Danas se republike utvrđuju kao ustavne države, a najveći broj savremenih republika su predstavničke demokratije. U odnosu na različite profile ovlašćenja predsednika ili parlamenta, razlikuju se predsedničke i parlamentarne republike. Vlada dolazi na funkciju izborom koji sprovode građani ili parlament.

Regionalizam

Odnosi se na sistem podele države na posebne administrativne regione, koji imaju delimičnu autonomiju. Termin označava politički pokret koji teži ka uspostavljanju regionalnog sistema. Pokret se suprotstavlja centralističkom ustrojstvu nacionalnih država i zastupa preraspodelu državne moći na regionalnom nivou, pozivajući se na princip subsidijarnosti – na načelo vertikalne podele vlasti – na lokalnu, regionalnu i nacionalnu. Reč regionalizam potiče od latinske reči *regio* što znači teritorija, pokrajina. Ideja regionalizma podrazumeva insistiranje na regionalnoj i kulturnoj, a ponekad privrednoj (ekonomskoj) i političkoj autonomiji u okvirima jedne države. Regionalizam ukazuje i na posebnosti istorijsko i kulturno formiranih homogenih regionalnih zajednica unutar nacionalne države. Ponekad se pojava regionalizma uključuje i etničku različitost. Do pojave ili težnje za regionalizmom dolazi najčešće u procesu nacionalnog

ujedinjavanja ili u nastojanjima da se vlast centrališe u okviru jedne države. U takvim okolnostima, regije teže očuvanju svojih posebnosti. Regionalizam predstavlja način prilagođavanja globalnim promenama, pri čemu se ističu karakteristike ili osobenosti određenih oblasti (jezik, govor, običaji i sl) i dolazi do posvećenosti građana interesima regiona u kome žive (regionalni patriotizam). Regionalizaciju podstiču potrebe građana koji žive na određenom prostoru za artikulacijom posebnih, specifičnih interesa. Kako bi se izvršila decentralizacija jedne države jedinice lokalne samouprave, opštine i gradovi, trebalo bi da budu uklopljeni u regionalnu podelu. Postoje mišljenja da regionalizacija dovodi u pitanje suverenitet i teritorijalni integritet države, kao i suprotna, koja tvrde da je regionalizacija „izraz samopouzdanja države i izvor stabilnosti, jer stvara sposobnost za prepoznavanje i poštovanje interesa i potreba određenih područja, kultura, inicijativa i time doprinosi procesu demokratske konsolidacije društva i države“.

Romi u Vojvodini

Nacionalna zajednica u Vojvodini. Prema podacima Popisa iz 2011. godine, u Srbiji živi oko 42.391 Roma, ali se pretpostavlja da Roma ima daleko više. Najbrojniji su u opštinama Nova Crnja, Beočin i Novi Knjaževac. Romski

se ne ubraja u službene jezike u AP Vojvodini, ali se u pojedinim školama nastava odvija na tom jeziku. Romi se na teritoriji današnje Vojvodine prvi put pominju u 16. veku, u doba vladavine Turskog Carstva, dok je masovnije doseljavanje Roma zabeleženo tokom 17. i 18. veka za vreme Habzburške Monarhije. Kao nomadski narod, Romi svoju staru postojbinu Indiju napustili oko 10. veka i prošli kroz zemlje koje su danas obuhvaćene granicama Avganistana, Irana (nekadašnje Persije), Jermenije, i Turske. Početkom 14. veka Romi dolaze na Balkan. Uzroci seobe Roma i danas su praktično nepoznati. Postoji više pretpostavki, da su potomci zarobljenika uzetih u roblje od strane muslimanskih osvajača severne Indije i vremenom su razvili posebnu kulturu u zemlji svog zatočeništva, kao i da su bili pripadnici niže društvene kaste tadašnjeg indijskog društva i da su kao ratnici poslani na zapad kako bi se suprotstavili islamskoj vojnoj ekspanziji. Romi se među sobom dele po teritorijalnim, kulturološkim i dijalektološkim razlikama na 4 glavne grupe: Kalderaši (kovači koji su sa Balkana došli u Centralnu Evropu, a kasnije i u Severnu Ameriku), Hitanosi (naseljavaju Iberijsko poluostrvo), Manuši ili Sinti (naseljavaju regione Francuske i Nemačke), Romničali (naseljavaju Severnu Ameriku i Veliku Britaniju). Ove grupe se unutar sebe dele na još nekoliko podgrupa, u zavisnosti od zanimanja kojim se bavi ili teritorije sa koje potiču. Većina Roma sebe oslovljava po generičkom imenu Rom, što u prevodu znači „čovek“ ili „muž/suprug“, dok za pripadnike drugih naroda Romi koriste naziv „gadže“. Za Ro-

me je karakteristična tzv. „etnička mimikrija“, odnosno često sebe smatraju delom neke druge etničke grupe, te se prilikom samodeklarisanja (pored etnonima Romi) izjašnjavaju kao Srbi, Rumuni, Mađari, Makedonci i sl. Po veroispovesti Romi su većinom muslimani, zatim pravoslavci, katolici i, u manjem broju, pripadnici neoprotestantskih zajednica (baptisti, adventisti, pentekostalci). Po zanimanju su svirači, potkivači, trgovci stokom, kovači, medvedari, vretenari i dr. Pored Jevreja, Romi su pretrpeli velika stradanja tokom Drugog svetskog rata. Zbog načina života, izraženog siromaštva, malog broja obrazovanih pripadnika romske zajednice, status Roma u našem društvu često je marginalizovan, a nivo integracija je i dalje je ograničen. Odlukom Skupštine AP Vojvodine 2006. godine osnovana je Kancelarija za inkluziju Roma sa ciljem unapređenja položaja Roma u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja, zdravstva, ljudskih i manjinskih prava.

Rusini u Vojvodini

Pripadaju grupi istočno-slovenskih naroda, zajedno sa Rusima, Belorusima i Ukrajincima. Pored imena Rusini, u historiografskim izvorima pominju se i pod imenima Ruteni i Malorusi. Na prostore današnje Vojvodine, Rusini su se doselili iz severoistočnih županija tadašnje Ugarske,

koje se danas nalaze u Istočnoj Slovačkoj, Zakarpatskoj Ukrajini i Mađarskoj. Važan trenutak za istoriju rusinske zajednice odigrao se 17. januara 1751. godine. Tada je administrator komorskih imanja Habzburške monarhije u Bačkoj, Franc Jozef de Redl, potpisao ugovor o naseljavanju komorske pustare Veliki Krstur. Danas, Rusini imaju status nacionalne manjine u Vojvodini. Prema popisu iz 2011. godine, u Vojvodini živi 14.246 Rusina, a najbrojniji su u opštinama Vrbas, Kula i Žabalj. Naselja sa rusinskom većinom su Ruski Krstur, Kucura i Bikić Do. Rusinski jezik jedan je od šest službenih jezika koji su u upotrebi u AP Vojvodini. Rusinski jezik ubraja se u grupu najmlađih slovenskih jezika, a kodifikovan je 1923. godine gramatikom bačko-rusinskog govora dr Havrijila Kosteljnika. Rusini koriste ćirilično pismo. Po veroispovesti, pripadaju grko-katoličkoj ili istočnoj katoličkoj crkvi, gde priznaju vrhovni autoritet Pape, ali zadržavaju pravoslavni obred. Nazivaju ih još i katolicima vizantijskog obreda. Prva rusinska grko-katolička parohija osnovana je u Ruskom Krsturu 1751. godine. Za Rusine u Bačkoj 1777. godine osnovana je Episkopija sa sedištem u Križevcima (Hrvatska). Grko-katolička katedrala Svetog Nikole, podignuta u 18.veku u Ruskom Krsturu, najstarija je u Apostolskom egzarhatu Srbije. Od sredine XVIII veka Rusini u Bačkoj su imali svoje konfesionalne škole koje su pružale najosnovnije obrazovanje. Prva takva rusinska konfesionalna škola osnovana je u Ruskom Krsturu 1753. godine. Kulturno-nacionalni preporod, Rusini doživljavaju nakon osnivanja Rusinskog narodnog

prosvetnog društva 1919. godine. Nakon toga, publikovan je i prvi Rusinski kalendar (1921) i Rusinske novine (1924). Prva štampana knjiga na rusinskom jeziku u Vojvodini bila je Idilski venac iz mog sela, autora Havrijila Kosteljnika, 1904. godine. Kulturni život Rusina tokom 20. veka bio je dinamičan. U Ruskom Krsturu je 1945. godine osnovana kulturno-obrazovna i naučna institucija Matica rusinska sa ulogom negovanja rusinskog jezika i kulture. Pozorišni život je takođe bio razvijen, a prva pozorišna predstava na rusinskom jeziku izvedena je u Kucuri 1913. godine. Rusinski narodni teatar „Đađa“ osnovan je 1970. i predstavlja profesionalno pozorište sa scenama u Ruskom Krsturu i Novom Sadu. Pored pozorišta, Rusini imaju niz kulturno-muzičkih i folklornih manifestacija, među kojima se izdvaja Festival kulture Rusina i Ukrajinaca „Crvena ruža“. Među Rusinima u Vojvodini, visok je stepen obrazovanog stanovništva. Obrazovanje na rusinskom jeziku odvija se na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, na katedri za rusinski jezik i književnost od 1982. godine, dok u Ruskom Krsturu postoji jedina srednja škola na rusinskom jeziku. Informisanje na rusinskom jeziku postoji u okviru Redakcije na rusinskom jeziku Javnog servisa Radio Televizije Vojvodine, a osim novinsko-izdavačke ustanove *Ruske slovo* i istoimenog časopisa, važna izdanja na rusinskom jeziku su i časopis za književnost i kulturu *Švetlosc* i list za decu *Zahratka*.

Rumuni u Vojvodini

Prema historiografskim izvorima precizno današnjih Rumuna na prostoru Vojvodine, živeli su još od početka srednjeg veka, jer se u 14. veku pominju zajedno sa ostalim stanovnicima koji se danas smatraju starosedeocima. Uz doseljavanje Nemaca na prostor Banata i Rumuni su kolonizovani u južnom Banatu na prostoru Vojne granice. Budući da su kolonizovani iz različitih krajeva Oltenije, Transilvanije (Erdelja) i Krišane, Rumuni nastanjeni na teritoriji Vojvodine nisu bili jedinstveni po svom poreklu, već su se razlikovale tri grupe: Banaćani, Erdeljci i Oltenici. Rumuni u Vojvodini većinski pripadaju Rumunskoj pravoslavnoj crkvi, a u manjem broju grko-katoličkoj i novim protestantskim zajednicama. Prema popisu iz 2011. godine u Srbiji se 29. 332 ljudi izjasnili se Rumunima, dok je njihov broj u Vojvodini 25. 410. Po brojnosti, Rumuni se nalaze na sedmom mestu među nacionalnim manjinama u Vojvodini i žive u oko deset opština, među kojima je najveći procenat u Banatu, u opštinama Alibunar, Vršac i Pančevo. Rumunskoj zajednici u Vojvodini osnovna manjinska prava garantovana su Ustavom i zakonima, te Rumuni imaju pravo na obrazovanje na maternjem jeziku, očuvanje i razvoj kulture, pravo na službenu upotrebu jezika i pisma i pravo na informisanje na maternjem jeziku. Rumunski jezik ubraja se u jedan od šest službenih jezika u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini. Obrazovanje na rumunskom jeziku postoji u pojedinim naseljima i u predškolskim ustanovama, dok se u svim rumunskim naseljima osnovno obrazovanje

održava na maternjem, rumunskom jeziku. U Gimnaziji u Vršcu, kao i u Ekonomskoj školi u Alibunaru, postoji srednje obrazovanje na rumunskom, visoko obrazovanje u Beogradu i Novom Sadu, na katedrama za rumunistiku, kao i u Vršcu na Učiteljskom fakultetu i na Visokoj školi strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov“. U okviru Zajednice Rumuna, sa sedištem u Vršcu, uključeno je preko 25 kulturno-umetničkih društava, orkestara i horova, koji organizuju niz manifestacija širom Vojvodine. Pored Slovaka, Rumuni u Vojvodini takođe imaju centar naivne likovne umetnosti u Uzdinu. Kulturno-muzičke aktivnosti se najvećim delom održavaju u okviru KUD „Petru Albu“, danas *Luciafrol*, dok se pozorišna umetnost Rumuna u Vršcu odvija u okviru Scene na rumunskom jeziku „Petru Krdu“, koja je deo Narodnog pozorišta „Sterija“. Informisanje na rumunskom jeziku, u štampanim medijima omogućeno je izdavanjem nedeljnika *Libertatea*, lista za decu *Bucuria copiilor*, kao i književnih časopisa *Lumina* i *Europa*. Televizijski program na rumunskom jeziku emituje Televizija Novi Sad, kao i pojedine lokalne stanice.

S

S C
3 C s
S M

Srbija

Zvaničan naziv Republika Srbija. Srbija je kontinentalna država na prostoru jugoistočne Evrope, koja geografski obuhvata prostor Balkanskog poluostva i jednim delom srednju Evropu (Panonska nizija). Srbija ima 7,164 miliona stanovnika i obuhvata površinu od 88.361km². Na severu se graniči sa Mađarskom, na severoistoku sa Rumunijom, na istoku sa Bugarskom, na jugu sa Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom, na jugozapadu sa Albanijom i Crnom Gorom a na zapadu sa Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom (Republika Srpska). Glavni i najveći grad Srbije je Beograd i na osnovu popisa iz 2011. godine ima 1.639.121 stanovnika u široj okolini. Najviši vrh Srbije je Đeravica (Prokletije) 2.656m, a najniža tačka nadmorske visine je ušće Timoka u Dunav 28m. Najveće jezero Srbije je Đerdapsko, a najduža reka koja protiče kroz Srbiju je Dunav, a plovne su i Sava, Tisa, Begej, delom Velika Morava i Tamiš. Poznati nacionalni parkovi Srbije su: Đerdap, Kopaonik, Tara, Šar-planina i Fruška gora. Istorija srpske državnosti potiče iz perioda srednjeg veka, kada su Srbijom vladale dinastije Nemanjića, Lazarevića i Brankovića. Nakon pada srpske despotovine pod Turke Osmanlije 1459. godine, moderna srpska državnost se gradila od vremena Srpske revolucije (1804–1835), sticanjem autonomije (1830) i nezavisnosti (Berlinski kongres 1878) pod dinastijama Karađorđević i Obrenović. Srbija je bila osnivač i sastavni deo: Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (Kraljevina Jugoslavija); Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i

Savezne Republike Jugoslavije, kao i države Srbija i Crna Gora. Od 2006. godine Republika Srbija je samostalna država, a u njenom sastavu su dve autonomne pokrajine: Vojvodina i Kosovo i Metohija. Od NATO bombardovanja 1999. godine, autonomna pokrajina Kosovo i Metohija se nalazi pod protektoratom Ujedinjenih nacija. Dan državnost Republike Srbije je 15. februar, a državna himna Bože pravde. Republika Srbija je vojno neutralna država, članica Ujedinjenih nacija, Saveta Evrope, Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju, Partnerstva za mir, Organizacije za crnomorsku ekonomsku saradnju i zvaničan je kandidat za članstvo u Evropskoj uniji.

Srem

Teritorijalno, najmanji region u Vojvodini. Srem se prostire između reke Dunav, na severu i istoku, reke Save na jugu i reke Bosut na zapadu. Naziv ovog regiona potiče od imena rimskog grada Sirmijuma (današnje Sremske Mitrovice). Srem je administrativno podeljen između Srbije i Hrvatske. Tokom istorije, Sremom su vladali Rimljani, Huni, Avari, Vizantinci, Bugari, Mađari, Turci i Asutrijanci. U 6. veku, na teritoriji Srema postojala je pokrajina Panonija, čiji je glavni grad bio Sirmijum. Sremska kraljevina, kojom je od 1282. do 1316. vladao srpski kralj Stefan Dragutin, obuhvatala je Gornji Srem

i Donji Srem. Među srpskim despotima u Sremu su bili: Vuk Grgurević, Đorđe Branković, Jovan Branković, Ivaniš Berislav, Stevan Berislav. Srem je pod osmanskom upravom bio od 1538. godine. Sremski sandžak, nakon pada turske vlasti, postaje Sremska županija koja je od 1745. godine bila pod austrijskom vlašću. Od 1708. godine u Sremu je bilo sedište Karlovačke mitropolije Srem je od 1849. do 1860. godine bio deo austrijske pokrajine – Vojvodstvo Srbija i Tamiški Banat, sa sedištem u Temišvaru. Nakon ukidanja ove pokrajine, ponovo je uspostavljena Sremska županija. Nakon Prvog svetskog rata, Srem, uz Banat i Bačku, postaje sastavni deo Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Sve do 1929. godine, Srem je imao status županije, da bi nakon toga postao deo Dunavske banovine sa sedištem u Novom Sadu. Tokom Drugog svetskog rata, teritorija Srema bila je okupirana od strane Nemaca i pripojena Nezavisnoj državi Hrvatskoj. Nakon završetka rata, Srem je podeljen između Srbije i Hrvatske. Danas u Sremu većinsku etničku grupu čine Srbi, dok su od ostalih etničkih zajednica prisutni Hrvati, Slovaci, Rusini, Mađari. Iako je najveći deo teritorije Srema u Vojvodini, manji deo administrativno pripada Beogradu.

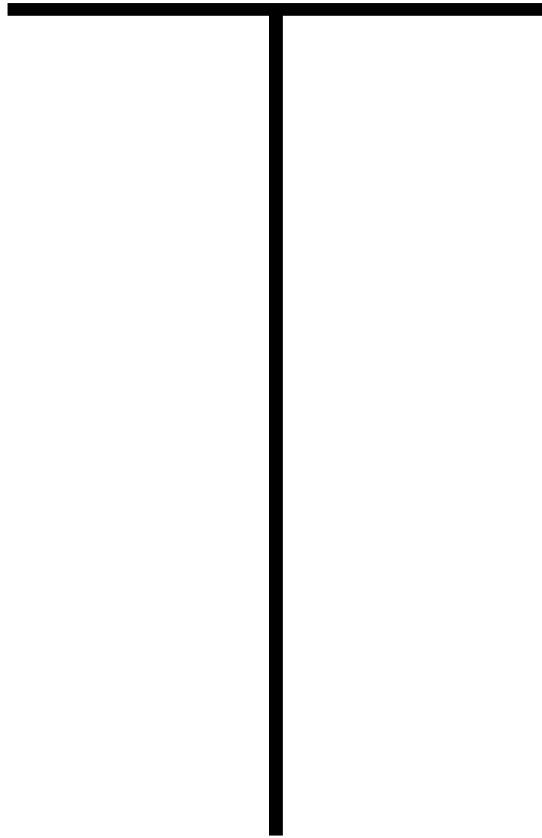
Slovaci u Vojvodini

Doseljivali su se u nekoliko talasa u 18. veku nakon oslobođenja Habzburške monarije od turske vlasti. Naseljavanje Slovaka u Bačkoj i Sremu vezuje se za početak 19. veka. Kolonisti su uglavnom bili siromašni seljaci i zanatlije, ali sa njima, u manjem broju, dolaze i obrazovani učitelji i sveštenici. Slovaci su naselili Bački Petrovac davne 1745. godine. U Banatu 1784. godine, osnivaju Slovački Bardanj, naselje kod Begeja u blizini današnjeg Zrenjanjina. Zatim, prelaze u Ečku, a odatle, veći broj usled teških životnih uslova nastavlja dalje kretanje ka jugu i 1802–1803. godine oko 1000 Slovaka naseljava Kovačicu. Četiri godine kasnije, 1806. godine, naseljavaju Padinu, drugo naselje u kojem i danas najveći broj stanovnika čine Slovaci. Iako su u Slovačkoj većinom rimokatolici, Slovaci u Vojvodini su protestanti (evangelici). Odmah po dolasku na ove prostore, organizovali su se i crkveno, posle donošenja Patenta o toleranciji 1781. godine. Prva Evangelička crkva je sagrađena 1783. godine u Bačkom Petrovcu. Počeci slovačke štampe datiraju još iz 1864. godine, kada počinje izdavanje časopisa „Slavik“ i „Zornička“. Prva štamparija *Kultura* osnovana je 1919. godine u Bačkom Petrovcu. U ovoj štampariji štampale su sve knjige, časopisi i novine na slovačkom jeziku. Godine 1944. osnovana je Novinarsko-izdavačka ustanova *Hlas udu*, koja je 1952. godine pridružena štampariji *Kultura*. Najznačajnija ustanova za kulturu Slovaka bila je Matica slovačka osnovana u Bačkom Petrovcu 18. maja 1932. godine. Slovaci su danas treća po brojnosti

nacionalna manjina u Vojvodini. Prema podacima popisa iz 2011. godine broj pripadnika slovačke nacionalne manjine bio je 52.750, a oni žive u: Bačkom Petrovcu, Kulpinu, Gložanu, Kisaču, Pivnicama, Laliću, Selenči, Lugu, Ljubi, Kovačici, Padini, Belom Blatu, Hajdučici, Janošiku, Slankamenačkim Vinogradima. Govore slovačkim jezikom, koji je i jedan od zvaničnih jezika u Vojvodini. Kulturni život Slovaka oduvek je bio izuzetno intenzivan. To se pre svega odnosi na likovnu umetnost – naivno slikarstvo po kojem su Slovaci poznati. U centru slovačke naivne umetnosti, Kovačici, od pedesetih godina 20. veka stvaraju se dela inspirisana slovačkim običajima, životom na selu i tradicijom. Najistaknutiji slovački naivni slikari su Martin Jonaš (1924–1996) i Zuzana Halupova (1925–2001), oboje rodom iz Kovačice, koji su svojim delima ostvarili veliki uspeh ne samo u našoj zemlji, već i na brojnim izložbama u svetu. Osnivanjem galerije naivne umetnosti „Galerija Babka“ 1991. godine, Kovačica nastavlja da okuplja naivne umetnike, kojih danas u ovom mestu ima preko 40. U Vojvodini postoji 16 osnovnih škola u kojima se nastava održava na slovačkom jeziku, a u Bačkom Petrovcu i Kovačici su osnovane i slovačke gimnazije. Pozorišni amaterizam slovačke nacionalne zajednice je veoma razvijen. Najpoznatije pozorište u Vojvodini koje izvodi predstave na slovačkom jeziku je Pozorište ‚Vladimir Hurban Vladimirov‘ sa scenama u Bačkom Petrovcu, Kovačici i Staroj Pazovi. Ovo pozorište vrši ulogu profesionalnog pozorišta za slovačku narodnost u Vojvodini. Najznačajniji muzički festivali Slovaka

su: *Festival folkloru Slovaka Vojvodine*, '*Tancuj, tancuj*', koji se svake godine održava u Bačkom Petrovcu, *Festival pevača - solista slovačkih izvornih narodnih pesama*, '*Stretnutie v pivnickom poli*' u Pivnicama, *Dečiji folklorni festival*, '*Zlata brana*' u Kisaču. Matica slovačka i danas aktivno radi na očuvanju slovačkog identiteta i razvoju društvenog položaja Slovaka, posebno u oblastima prosvete, kulture, umetnosti i slovačkog jezika i pisma.

Б
т, ш, ъ
Т

Televizija

Telekomunikacijski sistem za emitovanje i primanje pokretnih slika i zvuka sa velikih daljina. Ovaj pojam se odnosi na sve aspekte televizijskog programa i transmisije, takođe. Televizija je elektronski sistem, pomoću koga optičku sliku i zvuk pretvaramo u elektronske signale, koji se prenose do prijemnika, gde se pretvaraju u optičku sliku i zvuk. Prve televizijske emisije koje odgovaraju modernoj definiciji (više od 240 linija) su emitovane u Velikoj Britaniji 1936. godine, kada i počinje sa radom BBC program.

U drugoj polovini XX stoleća televizija doživljava veliku ekspanziju, te postaje vodeći medij, edukator, prenosilac i emiter ekonomsko-propagandnih poruka, ali, nažalost, diktira i kulturnu klimu u svetu izborom filmova, TV serija, muzičkih emisija, raznih kvizova i šou-programa, koji u velikoj meri doprinose padu kvaliteta pojedinih programa i štetnom uticaju koji različite emisije vrše na mlađu populaciju u vidu plasiranja turbofolk muzike, nekvalitetnih TV serija, filmova neprilagođenih različitim uzrastima (npr. dečjem) i dr. Krajem 20. veka uticaj televizije smanjuje se zahvaljujući internet komunikaciji, te tako internet postaje jedan od vodećih medija početkom 21. stoleća. Digitalizacijom i uvođenjem kablovske televizije, koja distribuira veliki broj programa, od sportskih do onih isključivo filmskih ili muzičkih, televizija ostaje moćno sredstvo zabave. Na taj način, umetnička i naučna edukacija TV gledaoca ne mora biti ugrožena jer postoje kanali namenjeni popularizaciji nauke i umetnosti, ali je

ipak veliki broj ljudi koji se odlučuje za lakši vid zabave – reality programe, turske i latinoameričke TV serije i dr. Na prostoru nekadašnje SFRJ tek je 1958. godine započeo eksperimentalni program Studija Beograd. Studio je raspolagao je svom osnovnom tehnikom. Prvi emitovani program bio je Dnevnik, a Radio televizija Vojvodine, osnovana je 1972. godine odlukom skupštine AP Vojvodine o prerastanju Radio Novog Sada (koji je počeo s radom još 1949. godine) u Radio-televiziju Vojvodine. Program na televiziji emituje se od 1975. Televizija je u početku emitovala program na pet jezika: srpskohrvatskom, mađarskom, slovačkom, rumunskom i rusinskom, a kasnije i na romskom i ukrajinskom. Danas RTV emituje program na srpskom jeziku i jezicima nacionalnih manjina: mađarskom, slovačkom, rusinskom, rumunskom, romskom, bunjevačkom, ukrajinskom, hrvatskom i makedonskom jeziku. Neke emisije prevode se na jezik znakova namenjen osobama oštećenog sluha. Na taj način RTV doprinosi očuvanju kulturnih različitosti i nacionalnih identiteta etničkih zajednica na čijim se jezicima emituju programi.

Tolerancija

Pojam iz oblasti društva, kulture ili religije koji se odnosi na kolektivnu i pojedinačnu praksu prihvatanja i saradnje sa osobama koje nisu iste vere, ne misle na isti

način, imaju drugačiji politički stav ili se razlikuju po nekom drugom osnovu. UNESCO je ovako definisao toleranciju: „Poštovanje, prihvatanje i uvažavanje bogatstva različitosti. Temelji se na znanju, otvorenosti, komunikaciji i slobodi mišljenja, savesti i uverenja te predstavlja harmoniju u različitostima. Biti tolerantan znači biti slobodan, čvrsto se držati svojih uverenja i poštovati da se i drugi drže svojih, prihvatiti činjenicu da ljudska bića, prirodno različita u svojim religijskim verovanjima i ubeđenjima, govoru, ponašanju i vrednostima, imaju pravo da žive u miru i da budu onakvi kakvi jesu, bez bilo kakve diskriminacije.“ Tolerancija uključuje svesnu odluku da se postupi nenasilno ili uzdržano. Zasnovana je i na verskim učenjima svih dominantnih religija, ali i na državnim zakonima koji ustanovljavaju pravo na različito mišljenje i neugrožavanje pojedinca. Što je religija univerzalnija, veći je i stepen tolerancije koju pokazuje prema predstavnicima drugih konfesija. Tolerancija podrazumeva i uvažavanje tuđih ideja, stavova i načina života. Biti tolerantan znači biti svestan različitosti u odnosu na nas same ali i i prihvatanje toga u svakodnevnom životu. Uz ovaj pojam vežu se i slični pojmovi kao što su stereotipi, predrasude i strah od različitosti, ali i od onih koji su nam slični po mnogim osobinama, ali ih razlikujemo po veroispovesti, nacionalnosti ili drugim činiocima. Predrasude se odnose na iracionalnu sumnjičavost ili mržnju prema određenoj skupini ljudi, rasi ili religiji. Predrasude se često temelje na društvenim stereotipima, a u najekstremnijoj varijanti, rezultiraju time da se određenim

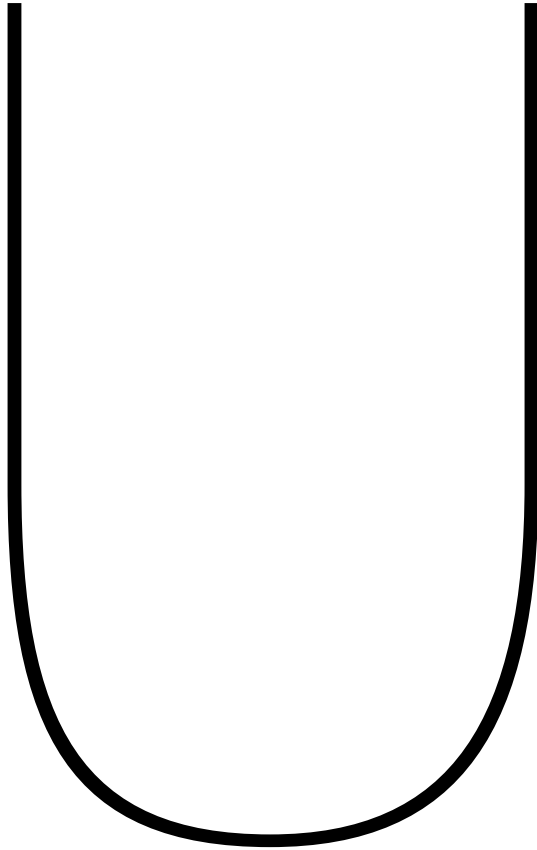
skupinama ljudi ukidaju ljudska prava, ili da se nekim drugim skupinama daje nepoštena prednost. Tolerancijom i poštovanjem prava na različitost, uz njihovo puno uvažavanje, čak i kada smo suprotnog mišljenja, bavili su se mnogi mislioci, pisci a na poruke tolerancije možemo naići i u samom Novom Zavetu, gde se odbacuje starozavetno učenje Oko za oko, zub za zub. S druge strane, indijski mislilac i političar Mahatma Gandhi rekao je: „Svi mi imamo različita lica, karaktere i imena. Da je Bog želio da svi budemo isti učinio bi to. Nepoštovanje razlika i optuživanje drugih za naše greške je nepoštovanje Boga.“

Tradicija

Skup materijalnih, tehničkih i duhovnih znanja i dostignuća, vrednosti i obrazaca ponašanja. Tradicija je pre svega usmena, a zatim i pismena predaja znanja, veština, načina ponašanja i običaja unutar jedne kulture ili skupine ljudi. Tradicija je višeznačan pojam, pa se tako pod njom podrazumeva i usmena predaja kao takva, ali i svi običaji, obredi, konvencije, verovanja, naučeno znanje, umetnički zanati, rituali, moralna pravila i hranidbeni običaji. Tradicija jednog naroda veoma je važna jer ona održava kontinuitet i etničke posebnosti toga naroda. Narodni običaji nastajali su da bi zadovoljili različite ljudske potrebe, a kako su se određene potrebe razvijale

i menjale tako su se i običaji menjali. Mnogi običaji su potisnuti ili izgubljeni tokom dugog vremenskog perioda. Međutim, danas postoji sve veća težnja da se običaji obnove i prilagode savremenijem i modernijem načinu života. Najpoznatiji običaji su običaji životnog ciklusa, koji su u vezi sa rođenjem, krštenjem, venčanjem, smrću. Običaj krštenja kod Srba i Mađara razlikuju se, ali isto tako imaju i dodirnih tačaka. Takođe su primetne i velike sličnosti, ali i razlike u svatovskim običajima srpske, mađarske, romske ili rumunske etničke zajednice. Kada je reč o obredima, veliku ulogu igra religija, koja podrazumeva kako oblike ponašanja prilikom praznovanja važnijih svetaca ili proroka (npr. krsna slava kod Srba i Crnogoraca, Svi sveti kod Hrvata i Mađara, Božićni obredi kod Mađara sa nizom specifičnosti i dr.). Očuvanje tradicije je istovremeno očuvanje običaja, navika, obreda kao i njihovog prenošenja. Danas se radi na sistematskom prikupljanju i arhiviranju (filmovanom, publicističkom, muzičkom i dr.) kako ne bi došlo do njihovog gašenja. Naročito je Vojvodina kao multikulturalna sredina izvoriste različitih tradicija i u tom smislu neophodno je očuvati njen multikulturalni identitet kroz poznavanje i negovanje tradicija različitih naroda i konfesija ali i povezivanje sa onim zemljama-maticama, gde se ista takva tradicija negovala/neguje. Veliku ulogu u očuvanju tradicije ima jezik kojim određena nacija govori. Bez jezika kao sredstva komunikacije, bilo onog verbalnog, bilo neverbalnog (simboli, pokreti, igre, pevanje, i dr.) nije moguće očuvati tradiciju niti je približiti drugim narodima.

ü^o y^y û^h
ú^o ü^o
ü^o ü^o

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

Usvojena od strane Generalne Skupštine Ujedinjenih nacija 1948. godine u Parizu, kada je 48 država je glasalo za, nijedna protiv, dok je 8 bilo suzdržano (uključujući Jugoslaviju, Saudijsku Arabiju, Južnu Afriku i SSSR). Deklaracija se smatra najvažnijim međunarodnim dokumentom o zaštiti ljudskih prava u 20. veku. Kanađanin John Peters Humphrey bio je pozvan od strane Sekretarijata Ujedinjenih nacija da radi na projektu pisanja Deklaracije i postane njen glavni stvaralac. Dokument je zasnovan na tradiciji civilnog prava. U Deklaraciji se, između ostalog, navodi: „Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Svakom pripadaju sva prava i slobode proglašene u ovoj Deklaraciji bez ikakvih razlika u pogledu rase, boje, pola, jezika, veroispovesti, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porekla, imovine, rođenja ili drugih okolnosti“. Glavni principi koje nalazimo u Deklaraciji su sledeći: Pravo na život, slobodu i sigurnost ličnosti, pravo na obrazovanje, pravo na zaposlenje, plaćene praznike, zaštita od nezaposlenosti i socijalna sigurnost, pravo na puno učešće u kulturnom životu, sloboda od torture ili svirepog, nehumanog tretiranja ili kazne, sloboda mišljenja, uverenja i veroispovesti, sloboda izražavanja i mišljenja. Deklaracija je postala osnov za nastanak dva obavezujuća međunarodna sporazuma Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima: Međunarodni sporazum o civil-

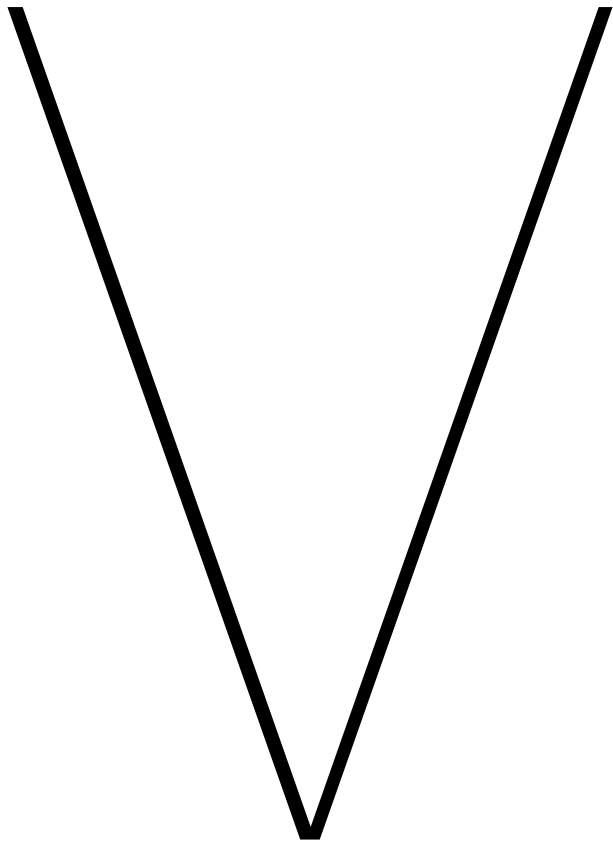
nim i političkim pravima, kao i Međunarodni sporazum o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima. Tekst Deklaracije preveden je na preko 300 jezika, a datum usvajanja Deklaracije (10. decembar) proglašen je za Međunarodni dan ljudskih prava.

Ukrajinci u Vojvodini

Prema popisu iz 2011. u Vojvodini živi 4.903 Ukrajinaca u opštinama Kula, Vrbas, Sremska Mitrovica, Novi Sad i Indjija. Najbrojnija populacija živi u opštinama Kula (oko 1500), Vrbas (oko 1000), Sremska Mitrovica (oko 600), Novi Sad i Indjija (oko 450). Istorija ovog istočno-slovenskog naroda na ovim prostorima datira iz vremena Habzburške Monarhije, kada su, nakon oslobađanja južne Ugarske od Turaka, doseljeni. Sa područja današnje Ukrajine 1745. godine počinje doseljavanje slovenskih naroda u Bačku, Srem i Slavoniju. Ukrajinci u Vojvodini pripadaju novijoj ukrajinskoj doseljeničkoj zajednici. Doseljenici iz Ukrajine koji su ranije došli se izjašnjavaju Rusinima ili Rusnacima, što je bio naziv za Ukrajince iz doba kneževine. Najveći broj kolonista naseljen je na prostorima Bosne i Hercegovine, nakon čega su Ukrajinci uspostavili kontakte sa Rusinima na prostoru Vojvodine sa kojima su delili istu religiju i blizak jezik. Po veroisповesti su bili rimokatolici, ali su vremenom pod uticajem

pravoslavnih naroda u čijem su okruženju živeli, prihvatili većinom grkokatolicizam. Do 1914. godine, u Bosnu je doseljeno oko 12000 Ukrajinaca, a u Slavoniju 4000. Nakon migracija iz Bosne u Srbiju, posebno nakon Drugog svetskog rata 1945–1946. godine, Ukrajinci su doseljeni u naselja u Bačkoj. Ukrajinci su naseljeni u Ruskom Selu, Novim Kozarcima i Krajišniku u Banatu, zatim u Budisavi, Kovilju, Kaću, Bačkom Jaraku, Zmajevu, Ratkovu i drugim mestima u Bačkoj, a nekoliko porodica naseljeno je u Beški, Dobanovcima i Soko Salašu (kod Zemuna) u Sremu. Kulturna udruženja ukrajinske nacionalne zajednice su *Ivan Senjuk* u Kuli, *Karpati* u Vrbasu, *Kolomejka* u Sremskoj Mitrovici, *Kobzar* u Novom Sadu i *Kalina* u Inđiji, Ukrajinski časopis *Ridne slovo*, Društvo za ukrajinski jezik, književnost i kulturu „Prosveta“ osnovano je 1989. godine. Od 1996. do 2000. godine Društvo je izdalo osam brojeva časopisa „Ukrajinsko slovo“. Organizovalo je letnje škole ukrajinistike u Vojvodini i Ukrajini.

\hat{w} B
 v β w

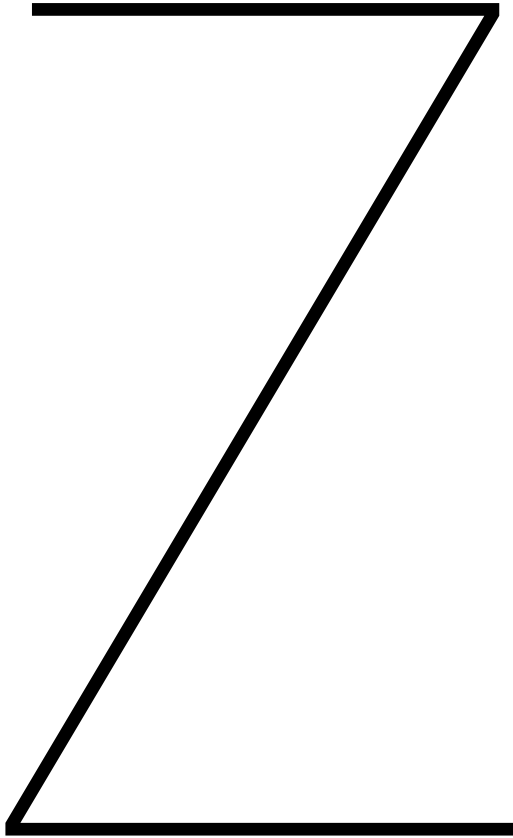
Vojvodina

Autonomna pokrajina u sastavu Republike Srbije čiji je zvaničan naziv Autonomna Pokrajina Vojvodina (APV). Geografski Autonomna Pokrajina Vojvodina obuhvata Srem, Banat, Bačku i deo Mačve, dakle sever današnje Republike Srbije. Ime Vojvodina potiče iz perioda Revolucije 1848/1849. godine. Na Majskoj skupštini održanoj u Sremskim Karlovcima od 1. do 3. maja 1848. godine, proglašena je Srpska Vojvodina, a nakon Revolucije 1849. godine carskim patentom formirano je Vojvodstvo Srbija i Tamiški Banat (sa sedištem u Temišvaru). Prostor današnje Vojvodine nakon raspada Habzburške monarhije ušao je 1918. godine u okvir Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (Kraljevine Jugoslavije), a nakon Drugog svetskog rata u okvire Federativne Narodne Republike Jugoslavije, kada je zbog svojih specifičnosti u nacionalnom, kulturnom i ekonomskom pogledu, Vojvodina stekla status autonomne pokrajine u okviru Republike Srbije. Današnja APV obuhvata sedam okruga: Severnobački (Subotica), Zapadnobački (Sombor), Južnobački (Novi Sad), Severnobanatski (Kikinda), Srednjobanatski (Zrenjanin), Južnobanatski (Pančevo) i Sremski (Sremska Mitrovica). Vojvodina je nastanjena sa 1.931.809 stanovnika, prema popisu iz 2011. godine. Većinsko stanovništvo je Srpsko (66,76%), a potom slede: Mađari (13%), Slovaci (2,6%), Hrvati (2,43%), Romi (2,19%), Rumuni (1,32%), Crnogorci (1,15%), Bunjevci (0,85%), Rusini (0,72%), Makedonci (0,54%) i dr. Ukupno na prostoru Vojvodine živi 26 nacija i nacionalnih ili etničkih grupa

i šest jezika je u službenoj upotrebi (srpski, mađarski, slovački, hrvatski, rumunski i rusinski). Prema veroispovesti stanovništva Vojvodinu nastanjuje 70,25% pravoslavnih, 17,43% katolika i 3,31% protestanata. Reljef Vojvodine je pretežno ravničarski (Panonska nizija) dok u Sremu dominira planina – Fruška gora i jugoistoka Banata – Vršačke planine. Vojvodinom protiče Dunav, jedna od hidrografski najznačajnijih reka u Evropi, a kroz Vojvodinu protiču i plovne su i reke Sava, Tisa i Begej, kao i kanal Dunav-Tisa-Dunav dužine 939km, od kojih je 673km plovno. Najveći grad, kao i administrativno središte APV je Novi Sad. AP Vojvodina je članica Saveta evropskih regija.

ž ž
3 ž
3 ž
Z

Zavodi za kulturu (Mađara, Slovaka, Rumuna, Hrvata, Rusina)

Predstavljaju kulturne ustanove koje je 2008. godine osnovala Skupština Autonomne Pokrajine Vojvodine zajedno sa nacionalnim savetima Mađara, Slovaka, Rumuna, Hrvata i Rusina. Osnovni cilj Zavoda za kulturu je da se time omogući očuvanje, unapređenje i promovisanje kulture nacionalnih zajednica. Aktivnosti koje se odvijaju u Zavodima za kulturu nacionalnih zajednica realizuju se u formi projekata, manifestacija, naučnih istraživanja, izdavačke delatnosti i različitih kulturno-umetničkih programa sa ciljem promovisanja multikulturalizma i interkulturalnosti u Vojvodini. Zavod za kulturu Mađara svoje sedište ima u Senti, Slovaka u Novom Sadu, Rumuna u Zrenjaninu, Hrvata u Subotici i Rusina u Novom Sadu. Ove ustanove veoma su aktivne i organizuju niz kulturnih događaja, ne samo u gradovima u kojima imaju sedište, već širom Vojvodine, posebno u onim mestima gde žive pripadnici nacionalnih manjina. U okviru Zavoda sprovode se i različiti naučno-istraživački projekti, koji se bave različitim aspektima proučavanja kultura nacionalnih zajednica, kao i posebno njihovim kulturnim nasleđem. Zavodi za kulturu organizuju načne konferencije, tribine, promocije knjiga i objavljuju kapitalna izdanja kao što su rečnici i enciklopedije. Značajna je i saradnja Zavoda za kulturu sa matičnim zemljama, stoga ove institucije imaju izuzetno razvijenu međunarod-

Z

nu saradnju. Koncipirani na ovaj način, Zavodi za kulturu nacionalnih zajednica u Vojvodini, predstavljaju jedinstvene kulturne institucije u regionu.

Autori odrednica:

Dragana V. Todoroskov – Folklor, Interkulturalnost, Kulturno nasleđe (Kulturna baština), Kultura, Televizija, Tradicija, Tolerancija

Aleksandra Đurić Mlovanović – Bačka, Banat, Bunjevci, Ekumenizam, Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima, Etničke grupe, Evropska okvirna konvencija o zaštiti manjina, Hrvati u Vojvodini, Jevreji, Katoličanstvo, Mađari u Vojvodini, Multikulturalizam, Nacionalizam, Nacionalni identitet, Nacionalne manjine, Nemci u Vojvodini, Novine na jezicima nacionalnih manjina, Nacionalni saveti, Organizacija Ujedinjenih nacija, Protestantizam, Pravoslavlje, Romi u Vojvodini, Rumuni u Vojvodini, Rusini u Vojvodini, Srem, Slovaci u Vojvodini, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Ukrajinci u Vojvodini, Zavodi za kulturu nacionalnih manjina (Mađara, Slovaka, Rumuna, Hrvata, Rusina)

Aleksandra Kolaković – Autonomija, Balkanizacija, Civilno društvo, Demografija, Demokratija, Evropa, Evropska Unija, Fundamentalizam, Globalizacija, Internet, Internacionalizam, Jugoslavija, Kosmopolitizam, Liberalizam, Ljudska prava, Nacija, Republika, Regionalizam, Srbija, Vojvodina

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

316.7(031)

ТОДОРЕСКОВ, Драгана, 1975-

Leksikon multikulturalnosti / [autori odrednica Dragana
V. Todoseskov, Aleksandra Đurić Milovanović, Aleksandra
Kolaković]. - Petrovaradin : Centar za interkulturnu
komunikaciju, 2014 (Vršac : Tuli). - 156 str. ; 23 cm

Podatak o autorima preuzet iz kolofona. - Tiraž 500.

ISBN 978-86-89835-02-1

1. Ђурић-Миловановић, Александра, 1984- [аутор] 2.

Колаковић, Александра [аутор]

а) Мултикултуралност - Лексикони

COBISS.SR-ID 292339975

